

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské výchovy

Bakalářská práce

2022

Martina Šimšová

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské výchovy
Náboženství se zaměřením na vzdělávání

Martina Šimšová

FILMOVÉ ZPRACOVÁNÍ PŘÍBĚHU
BIBLE – STARÝ ZÁKON: MOJŽÍŠ
Analýza a kritické porovnání s textem Bible

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Doc. Dr. Ludvík Dřimal, Th.D.

2022

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci zpracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Olomouc 13. 4. 2022

.....

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji panu doc. Dr. Ludvíku Dřimalovi, Th.D. za odborné vedení mé bakalářské práce, za jeho připomínky, rady a postřehy a za jeho laskavý a trpělivý přístup.

ANOTACE

Autor / Author:

Martina Šimšová

Název práce / Title of thesis:

Filmové zpracování příběhu *Bible – Starý zákon: Mojžíš: Analýza a kritické porovnání s textem Bible*

Film adaptation titled *Bible – Old Testament: Moses: Analysis and critical comparison with Bible text*

Katedra, univerzita / Department, university:

Katedra křesťanské výchovy, Univerzita Palackého v Olomouci

Department of Christian Education, Palacký University in Olomouc

Vedoucí práce / Supervisor:

Doc. Dr. Ludvík Dřimal, Th.D.

Počet znaků / Number of characters:

111.152

Počet titulů použité literatury / Number of sources:

13

Klíčová slova / Keywords:

Film, kniha Deuteronomium, kniha Exodus, Mojžíš

Film, the book of Deuteronomy, the book of Exodus, Moses

Abstrakt / Abstract:

Práce se zaměřuje na analýzu příběhu Mojžíše zachyceného v textu Bible, konkrétně v knihách Exodus a Deuteronomium, a analýzu filmového zpracování tohoto příběhu a kritické porovnání těchto dvou analýz. Analýzy se zabývají vybranými událostmi ze života Mojžíše.

The work focuses on the analysis of the story of Moses captured in the text of the Bible, in the books of Exodus and Deuteronomy, and the analysis of the film adaptation of this story and a

critical comparison of these two analyses. The analyses deal with selected events in the life of Moses.

OBSAH

ÚVOD	1
1. Postava Mojžíše z hlediska exegeze	3
1.1. Příběh o Mojžíšovi jako součást širšího celku	3
1.2. Struktura příběhu o Mojžíšovi	5
1.3. Vybrané události z Mojžíšova života	10
1.3.1. Narození Mojžíše a jeho dětství	10
1.3.2. Zabití Egypt'ana a útěk do pouště	11
1.3.3. Povolání Mojžíše	12
1.3.4. Vyjití Izraele z Egypta	14
1.3.5. Smlouva na Sinaji a Desatero přikázání	15
1.3.6. Mojžíšova závěť a smrt	16
2. Film: Bible – Starý zákon: Mojžíš	18
2.1. Film a jeho autoři	18
2.1.1. Presentace filmu	18
2.1.2. Autoři filmu	18
2.2. Analýza filmu s důrazem na vybrané události Mojžíšova života – I. část	20
2.2.1. Mojžíšovo narození a dospívání na faraonově dvoře	20
2.2.2. Otroctví izraelského lidu a Mojžíšova chůva	21
2.2.3. Mojžíšův původ, útěk z faraonova domu a zabití Egypt'ana	22
2.2.4. Mojžíšův pobyt na poušti a život u kněze Jethra	23
2.2.5. Smrt faraona, setkání s Hospodinem a Mojžíšovo poslání	24
2.2.6. Návrat do Egypta, setkání s Aaronem a celým Izraelem	26
2.2.7. Poselství pro faraona a egyptské rány	26
2.2.8. Vyjití Izraele z Egypta	29
2.3. Analýza filmu s důrazem na vybrané události Mojžíšova života – II. část	30
2.3.1. Přejít Rudého moře a zkáza faraonova vojska	30
2.3.2. Putování Izraele	30
2.3.3. Desatero přikázání	31
2.3.4. Porušení smlouvy a neposlušnost lidu	32
2.3.5. Zaslíbená země	33
2.3.6. Mojžíšova smrt	34

3. Porovnání filmového zpracování vybraných událostí s textem Bible	35
3.1. Mojžíšovo narození a dětství	35
3.2. Zabití Egypt'ana a útěk z Egypta	36
3.3. Povolání Mojžíše	37
3.4. Vyjití Izraele z Egypta	38
3.5. Desatero přikázání	40
3.6. Mojžíšova závěť a smrt	41
ZÁVĚR	43
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	44
SEZNAM ZKRATEK	45

ÚVOD

Pro tuto bakalářskou práci jsem si vybrala postavu Mojžíše, kterou považuji za zásadní v dějinách Izraele. Jeho životní příběh se dočkal celé řady zpracování, ať již v knižní či filmové podobě, která se snaží přiblížit nám nejen postavu Mojžíše a Izraelitů, ale i dobové realie. Obrazové zpracování vytváří pro diváka novou realitu, která je pro něho často bližší než samotný biblický text. Z toho důvodu bývají filmová díla tohoto typu často využívána ke katechezi a vzdělávání všech věkových kategorií.

Při sledování filmu, jehož námětem je část (úryvek) z Bible, musíme mít vždy na paměti, že převedení textu Bible do filmového obrazu s sebou nese celou řadu úskalí. Jedním z nich je způsob, jak skloubit náboženský text a specifickou filmovou řeč. Při každém takovém pokusu platí, že zpracování příběhu by nemělo být zavádějící, nesprávné či snad mylné. Postavu Mojžíše nalezneme v Bibli, v Pentateuchu – v jeho knihách Exodus, Leviticus, Numeri a Deuteronomium.

V této práci se budu zabývat filmovým snímkem z roku 1995 s názvem *Bible – Starý zákon: Mojžíš*.¹ Analyzovat film budu v jeho českém znění s překladem Renaty Pruklové.

Z rozsáhlého biblického příběhu Mojžíše jsem si vybrala několik, dle mého mínění zásadních událostí: narození Mojžíše a jeho dětství, zabití Egypťana a útěk do pouště, povolání Mojžíše, vyjití Izraele z Egypta, smlouva na Sinaji a Desatero přikázání a Mojžíšova závěť a smrt.

Cílem této práce je porovnat příběh Mojžíše analýzou filmového zpracování a textu Bible. Vzájemným porovnáním analýz předpokládám zjištění shod, odchylek či případných nepodložených autorských vsuvek. Na příběh Mojžíše se v této práci budu dívat pohledem spíše životopisným, a proto budu čerpat tento příběh z knih Bible - Exodus² a Deuteronomium.³

V první kapitole prezentuji postavu Mojžíše v rámci širšího celku, jímž chápu nejen Pentateuch, ale i odkazy na tuto významnou postavu v některých knihách Nového zákona. Zvláštní pozornost věnuji vybraným událostem z jeho životního příběhu v návaznosti na zkoumaný filmový snímek.

Obsah druhé kapitoly tvoří podrobná analýza vybraného filmu se zaměřením na stejné životní události. Filmové zpracování je velmi rozsáhlé, tvoří ho dvě části. První část zpracovává příběh Mojžíše od jeho narození do příchodu k Rákosovému moři a rozdělení vod tohoto moře. Druhá část navazuje v momentu rozdělení Rákosového moře až po usazení Izraele v zemi Kanaán.

¹ <https://filmecheck.cz/film-69350-bible-stary-zakon-mojzis>

² *PENTATEUCH (Pět knih Mojžíšových)*, Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, Ex 1 – 40.

³ Tamtéž, Dt 31 – 34.

Konečně ve třetí kapitole porovnávám tato dvě zpracování příběhu Mojžíše. Všímám si shod a rozdílů ve filmovém zpracování vzhledem k biblickému textu u vybraných událostí, které při chybné interpretaci a vizuálním ztvárnění mohou zapříčinit chybné vnímání celého příběhu a všech souvislostí pro další pochopení dějin spásy.

1. Postava Mojžíše z hlediska exegeze

V této kapitole ukážeme, že význam Mojžíše a jeho životního poslání přesahuje rámec tzv. Pěti knih Mojžíšových a sahá až k Ježíši Kristu, jemuž Mojžíš vydává v Písmu svědectví (Jan 5, 46; Lk 24, 27) a objevuje se po Jeho boku v události proměnění (Lk 9,30).

1.1. Příběh o Mojžíšovi jako součást širšího celku

Na začátku naší práce se musíme podívat na příběh Mojžíše v jeho širším celku. Příběh Mojžíše nalezneme v Bibli⁴, zejména ve Starém zákoně v Pentateuchu – v pěti Mojžíšových knihách. Písmo svaté, a tedy i Starý zákon, vychází z tradice Izraele, na jejímž počátku stojí obvykle zkušenost s posvátnem.⁵ Text Pentateuchu a jeho jednotlivých knih vznikl formováním ústní a písemné tradice v průběhu delšího časového úseku. Obě tradice tento proces vzniku ovlivňovaly po celou dobu. Nové promýšlení textů může být vloženo do původního textu, vzniká více pramenů a dochází tak k opakování některých textů. Na určitém bodu vývoje se však toto formování zastavilo a utvořila se finální verze textu.⁶ Tato konečná forma se ustálila v době poexilní, za kněze Ezdráše. Text Pentateuchu procházel v 18. století literární kritikou, z které vyplynuly tři teorie o jeho vzniku: hypotéza základního spisu, hypotéza vyprávěcích cyklů a hypotéza pramenů či dokumentů.⁷

V textu Pentateuchu můžeme objevit také různé teologické tradice, které ovlivňovaly proces formování. Jedná se o tradici kněžskou a deuteronomickou. Těmto dvěma tradicím předcházela zpracování tradicí jahvistickou a elohistickou, u kterých dochází v 7. století ke spojení s preferencí jahvistické tradice.⁸

Pentateuch – pět knih Mojžíšových, které tvoří pro Izrael Zákon, byl Izraelem považován za dar od Boha skrze Mojžíše.⁹ Význam Mojžíšovy postavy a poslání nicméně přesahuje prvních pět spisů Starého zákona a během dějin dokonce vyvstaly pokusy porovnávat Mojžíše se samotným Ježíšem Kristem.¹⁰ Mojžíš totiž zaujímá v Izraeli zvláště významné funkce:

⁴ *BIBLE, PÍSMO SVATÉ STARÉHO A NOVÉHO ZÁKONA*, Český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost, 2006, Ex – Dt.

⁵ Srov. VLKOVÁ, Gabriela Ivana. *Slovo Boží a slovo lidské. Všeobecný úvod do Pisma svatého*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, str. 21.

⁶ Srov. tamtéž, str. 21 – 23.

⁷ Srov. *PENTATEUCH (Pět knih Mojžíšových)*, Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, str. 24.

⁸ Srov. tamtéž, str. 25 – 26.

⁹ Srov. VLKOVÁ, Gabriela Ivana. *Slovo Boží a slovo lidské. Všeobecný úvod do Pisma svatého*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, str. 82.

¹⁰ Srov. Např. LÉON-DUFOUR, Xavier (ed). *Slovník biblické teologie*. Řím: Křesťanská akademie, 1991, str. 238 – 239.

osvoboditele, vůdce a organizátora lidu (Ex 18), prostředníka mezi Bohem a lidmi (Ex 20, 18-21), zákonodárce (Ex 24, 3.12) a prvního kněze (Ex 40, 16).¹¹

Kromě toho je Mojžíš označen jako prorok, který nemá v Izraeli sobě rovného (Dt 34, 10n) a je předobrazem proroka, jehož příchod oznamuje (Dt 18, 15-18). Toto proroctví připomene v Novém zákoně jáhen Štěpán (Sk, 7, 37) a apoštol Petr prohlásí, že v Ježíšovi se naplnilo (Sk 3, 22n).¹²

¹¹ Srov. MACCHI, Jean-Daniel. Exodus. In RÖMER, T. – MACCHI, J. – NIHAN, Ch. (eds.). *Úvod do Starého zákona*. Jihlava: Mlýn, 2020, str. 257-258.

¹² Srov. *Slovník biblické teologie*, str. 239.

1.2. Struktura příběhu o Mojžíšovi

Mojžíšův příběh je pokračováním dějin spásy Izraele. Události spojené s příběhem Josefa a jeho bratří¹³ přesouvají Izrael na území Egypta. I po smrti Josefa a celé jeho generace zůstává Izraelský národ v Egyptě, stává se z něho velmi zdatný a početný národ. I v Egyptě se střídají vládcové, nové generace faraonů, kteří se již nezabývají historickou záchranou Egypta, ale sledují početný národ žijící v zemi Gošen. Tento národ je hrozbou pro faraona. Je tak početný, že v případě války se může přidat k nepřátelům a mohl by také odejít ze země. Strach a trvalé nebezpečí spojené s tímto rozrůstajícím se národem, vedl faraona k zotročení tohoto národa. Hrůza z tohoto národa byla tak velká, že faraon poručí novorozené chlapce hned po porodu zabít. (srov. Ex 1,8-22)

V tomto čase se narodil chlapec z Léviova domu. Syn hebrejské matky, která ho ukrývala po tři měsíce. Nakonec ho ve vysmoleném košíku poslala po Nilu a zachránila ho před smrtí. V rákosí tohoto chlapce našla faraonova dcera a přijala ho za svého syna. (srov. Ex 2,1-10)

Dospělý Mojžíš vyšel ke svým krajanům, viděl jejich útlak, surovost dozorců a bití Hebrejce. Mojžíš se rozhlédl, šel a zabil Egyptana. Jeho čin však nezůstal utajen a tak Mojžíš prchá před faraonem do země Midjan. (srov. Ex 2,11-15)

Zde se setkává s dcerami midjánského kněze Reuela, kterým pomůže a tak se dostává do otcova domu. Mojžíš souhlasí, že u nich zůstane. Reuel dává Mojžíšovi za ženu svou dceru Sipporu. Ta mu porodí syna, kterému Mojžíš dává jméno Geršom. (srov. Ex 2,11-22) Izrael nadále trpí ve své robotě, hlasitý křik o pomoc stoupá k Bohu. Bůh, pamětliv smlouvy, shlédl na Izrael. (srov. Ex 2,23-25)

Mojžíš se stává pastýřem stád. U hory Choréb navštívil Mojžíše Hospodinův anděl uprostřed hořícího keře. Hospodin na Mojžíše zavolá jménem. Hospodin mluví o utrpení svého lidu, které zná i o záměru svůj lid vysvobodit. To je Mojžíšův úkol, jít a vyvést Izraelity z Egypta. (Ex 3,1-10) Mojžíš má spoustu námitek. Chce znát Jeho jméno. Namítá, že ho Izraelci nebudou poslouchat. Hospodin ho ubezpečuje svou přítomností a jejich poslušností. Posílá ho k egyptskému králi prosit o třídní cestu pro oběť Hospodinu. Ten je však nepropustí a bude potřeba zázraků, které ho nakonec donutí propustit lid. Mojžíš se znovu zdráhá, chce pro Izraelity znamení. Hospodin dává Mojžíšovi znamení, kterými dosvědčí své poslání, ale Mojžíš se stejně nadále váhá. Hospodin se rozhněval a posílá mu na pomoc jeho

¹³ PENTATEUCH (*Pět knih Mojžíšových*), Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, Gn 37 – 50.

bratra Árona, ten je výmluvnější a bude mluvit za Mojžíše. Svou hůl má vzít s sebou. (srov. Ex 3,11 - 4,17)

Mojžíš se vrátil k Jithrovi a řekl mu, že se chce vrátit do Egypta. Ten ho propouští v pokoji. Mojžíš se vypravil se svou ženou a syny a vrací se zpět do Egypta. Hospodin ho vybízí, aby před faraonem udělal všechna znamení, která mu dal a vyřídil faraonovi poselství prvorozeného. (srov. Ex 4,18-23)

Áron vyšel Mojžíšovi naproti a setkal se s ním u Boží hory. Ten mu oznámil Hospodinova slova a znamení. Přišli k Izraeli a svolali přední muže Izraele. Áron jim předal slova Hospodinova a Mojžíš vykonal znamení. Izraelité uvěřili a klaněli se Hospodinu. (srov. Ex 4,27-31) Mojžíš s Áronem předstoupili před faraona a sdělili mu Hospodinovo poselství. Faraon má propustit Izrael, aby Hospodinu slavil svátek na poušti. Faraon Hospodina nezná, Izrael nepropustí. Naopak Izraelity ještě více ujařmuje. Izraelité se objevují před faraonem a stěžují si. Faraon je obviňuje z lenosti a nic jim nepromíjí. Když se vracejí zpět, potkávají Mojžíše s Áronem a vyčítají jim zhoršení jejich situace. Mojžíš se obrací na Hospodina a ptá se na zlo, které se děje. Hospodin mu odpovídá, ať se dívá, co se stane s faraonem. (srov. Ex 5,1-6,1)

Hospodin mluví k Mojžíšovi o svém jménu a o své smlouvě s praotci. Znovu vyslovuje svůj slib o vysvobození Izraele, obnovuje svoje zaslíbení země Kanaán a slibuje vykoupení. Posílá Mojžíše k Izraelitům s obnoveným zaslíbením, ale ti ho již neposlouchali. Poslal ho také k faraonovi, aby propustil Izraelity. Mojžíš má opět námitky ke svému poslání. Hospodin mluví k Mojžíšovi i Áronovi a dává jim příkaz pro Izraelity a faraona. Mluví také o zatvrzení faraonova srdce, o mnoha znameních a divech. Vyvede své zástupy a egyptský lid stihne velkými tresty. (srov. Ex 6,2-7,7)

Mojžíš s Áronem předstupují před faraona, činí znamení od Hospodina: hůl se mění v hada. Faraon lid nepropouští, jeho srdce je zatvrzelé. Hospodin sesílá na Egypt své rány – zkažená voda, žáby, komáři, mouchy, dobytčí mor, vředy, krupobití, kobylky, temnota. Poslední ránou pro Egypt bude usmrcení všeho prvorozeného. Izrael však bude ušetřen. Hospodin Izraeli ustanovuje svátek velikonočního beránka. Izraelité potírají krví beránka veřeje svých domů a Boží posel je ušetří ničící rány. Ustanovuje svátek nekvašených chlebů a celému izraelskému lidu určuje zachovávat velikonoční oběti pro Hospodina. Až tato poslední rána, donutí faraona propustit izraelský lid. Před odchodem si Izraelité vyžádali od Egyptanů zlato a stříbro, a ti jim ho dali. Izrael vyšel z Egypta. (srov. Ex 7,8-13,16)

Hospodin Izrael nevede přímou cestou do zaslíbené země, ale cestou k Rákosovému moři. Egyptané začali pronásledovat Izrael. Hospodinovo jednání svěřené Mojžíšovi bude vést

k oslavení Hospodina - Egypťané poznají, kdo je Hospodin. Izraelité došli k břehům moře, kde je dostihlo egyptské vojsko. Velmi se báli, ale Mojžíš je uklidňoval, Hospodin bojuje za ně, oni budou jen mlčky přihlížet. Mojžíš vzal svou hůl a vody moře se rozestoupily. Izraelité přešli moře po souši a Egypťané je pronásledovali. Mojžíš vztáhl hůl, vrátil vody na své místo a vojsko Egypťanů našlo ve vodách smrt. Izraelité byli vysvobozeni z moci Egypta. Mojžíš se syny Izraele zazpíval píseň Hospodinu, také Miriam a ženy zpívaly píseň Hospodinu. (srov. Ex 13,17-15,21)

Putování pouští sebou pro Izraelce neslo spoustu nepohodlí a těžkostí. Egypt opouštěli ve spěchu. Hospodin je podrobuje zkouškám. Brzy však začali reptat proti Mojžíšovi a ten volal k Hospodinu. Chyběla jim voda, kterou jim Hospodin dal. Pak jim chybělo jídlo. Hospodin se stará o svůj lid – každé ráno jim dává chléb, každý večer křepelky. Vše vždy na jeden den, šestého dne i na sedmý. Hospodin zkouší poslušnost Izraelitů. (srov. Ex 15,22-16,36)

Pokračovali v dalším putování a v poušti je čekaly další zkoušky a jiná nebezpečí. Opět jim chyběla voda, přitáhl také Amalek bojovat s Izraelem. Hospodin dal Izraeli vodu, dopřál jim vítězství nad Amalekem. (srov. Ex 17,1-16) Na poušť za Mojžíšem přichází jeho tchán Jithro, manželka Sippora a Mojžíšovi synové Geršom a Eliezer. Mojžíš se setkal se svým tchánem, kterému vyprávěl o útrapách cesty a vysvobození. Jithro sledoval počínání Mojžíše, který sám soudil celý izraelský lid. Jithro ho upozorňuje, že velmi vyčerpává sebe i lid. Radí mu lid rozdělit mezi spravedlivé, bohabojné muže, kteří budou soudit vždy část lidu. S těžšími záležitostmi budou přicházet nadále za Mojžíšem. Mojžíš bude lidu vysvětlovat ustanovení a zákony a poučovat je o jejich cestě. (srov. Ex 18,1-27)

Izrael dorazil na Sinajskou poušť k hoře, kde se utábořili. Hospodin oznamuje lidu skrze Mojžíše, budou-li zachovávat smlouvu a skutečně poslouchat, budou Jeho zvláštním lidem. Hospodin chce, aby lid slyšel, jak bude mluvit s Mojžíšem a na to se musí lid připravit. Mají si vyprat šaty, nesmí jít na horu, ani se jí dotýkat. (srov. Ex 19,3-15) V den poznání Hospodina Mojžíš vyvedl lid k úpatí hory Sinaj. Ozval se zvuk polnice, hora byla zahalena kouřem, sestoupil na ni Hospodin, zvuk polnice sílil. Hospodin povolal Mojžíše na horu, kde s ním mluvil za zvuku hromů. Hospodin znovu opakoval své podmínky Mojžíšovi a ten je opakuje lidu. Na horu pak vystupuje s Áronem. (srov. Ex 19,16-25)

Bůh vyhlásil svá přikázání. Lid viděl hřmění, blesky, kouřící horu a natolik se bál, že požádali Mojžíše, aby s nimi mluvil pouze on a ne Hospodin. Mojžíš vyzývá Izrael, aby se nebál a nehřešil. Bůh zkouší jejich bázeň. Mojžíš přistupuje k mraku, ve kterém sídlí Hospodin. (srov. Ex 20,1-21) Hospodin vyhlásil další nařízení pro lid Izraele: o oltářích, o otrocích, o odvetě a odškodnění, o krádežích a zpronevěrách, o různých proviněních, o spravedlnosti, o výročí

slavnosti, o zaslíbení a výstrahách. Mojžíš předal lidu všechna nařízení a lid slíbil, že je bude dodržovat. Mojžíš Hospodinova slova sepsal, vystavěl oltář, na kterém obětovali Hospodinu, a pak z Knihy smlouvy předčítal lidu. Na horu vystoupili Mojžíš, Áron, Nadab, Abihu a další. Mojžíš měl znovu vystoupit k Hospodinovi na horu, dostává kamenné desky, zákon a přikázání. Mojžíš spolu s Jozuem vystoupil na horu zahalenou oblakem, Mojžíš vstoupil do oblaku a zůstal tam 40 dní a 40 nocí. (srov. Ex 20,22-24,18)

Mojžíš také obdržel od Hospodina příkazy, kterými se měl Izrael řídit při zhotovení příbytku a jeho vybavení – archa smlouvy, stůl a svícen, příbytek, opony, oltář a nádvoří, olej, kněžské roucho, posvěcení kněží, dalších bohoslužebných úkonech, výběr umělců a ustanovení o dni odpočinku. Hospodin také dal Mojžíšovi dvě kamenné desky svědectví. (srov. Ex 25,1-31,18)

Dlouhá nepřítomnost Mojžíše měla za následek strach a obavy lidu. Vyzvali Árona, aby jim vyrobil boha. Ten nechal přinést zlaté náušnice a odlil sochu býčka. Izrael si býčka zvolil za boha. Áron postavil oltář a vyhlásil slavnost tohoto boha. Při jídle a pití se také pustili do tance. Hospodin posílá Mojžíše zpět k lidu a přesně mu líčí, jak se lid chová zvráceně. Hospodin chce nechat vzplanout svůj hněv a skoncovat s tímto lidem. Mojžíš ukonejšil Jeho hněv a Hospodin se slituje. (srov. Ex 32,1-14)

Když Mojžíš viděl izraelský lid před býčkem, velmi se rozhněval a kamenné desky svědectví odhodil a roztříštil je o horu. Zlatého býčka spálil v ohni, rozemlel na prach a dal ve vodě pít lidu. Obořil se na Árona, proč nechal padnout na lid takový hřích. Áron se obhajuje, že tento lid je nakloněn zlu a že nemohl jednat jinak, nevěděli co je s Mojžíšem. Mojžíš vyzval lid, aby se k němu přidali ti, kdo jsou Hospodinovi. Shromáždili se u něho všichni Levité. Ti dostali příkaz projít táborem a usmrtit každého, kdo se k Hospodinu nepřiznal. Velikého hříchu se dopustil Izrael. Mojžíš se vrací k Hospodinu a prosí o odpuštění hříchu Izraele. (srov. Ex 32,15-35)

Hospodin promluvil k Mojžíšovi a vyzval ho k pokračování v jejich cestě. Mojžíš postavil mimo tábor stan setkávání, kde rozmlouval s Hospodinem. Hospodin mluvil s Mojžíšem tváří v tvář. Mojžíš našel u Hospodina milost. Znovu vytesá kamenné desky, Hospodin opakuje svá přikázání a Mojžíš tato slova smlouvy píše na nové desky, které předal Izraeli. (srov. Ex 33,1-34,35) Mojžíš vyzval Izraelity, aby přinášeli Hospodinovi obětní dary - zlato, stříbro, měď, látky purpurově fialové, nachové a karmínové a všechno ostatní, co bylo zapotřebí podle Hospodinových příkazů. Povolal umělce, aby stavěli svatyni. Také zhotovili kněžská roucha pro Árona ke službě ve svatyni. Postavili příbytek stanu setkávání, uložili tam archu svědectví

a zahalili ji oponou. Přinesli i všechno ostatní. Áron a jeho synové sloužili jako kněží po všechna pokolení. (srov. Ex 35,1-40,38)

Ve třetí knize Mojžíšově – Leviticus jsou uvedeny další Hospodinovi příkazy o obětech a kultu a rádech, které rozvíjí příkazy již předané Izraeli. (srov. Lv 1-27) Čtvrtá kniha Mojžíšova – Numeri obsahuje zmínku o sčítání lidu, další příkazy a ustanovení týkající se Izraele a zprávu o dalším putování Izraele od Sinaje přes Kadeš do Zajordání. (srov. Nm 1-36)

V páté knize Mojžíšově – Deuteronomium pokračuje příběh Izraele i Mojžíše. Mojžíš se ujímá slova a ve své řeči v Zajordání začíná vysvětlovat zákon, vrací se do historie jejich cesty, k ustanovení soudců, připomíná reptání Izraele proti Bohu, putování Edomem, moabskou poušť, zemi Ammonitů. Připomíná vítězství nad Sichonem a Ogem a usídlení v Zajordání. Znovu vyhlašuje zákon a ustanovení pro Izrael, brání před modlami, vyzdvihuje Izrael a jeho povolání od Hospodina. (srov. Dt 1,1-4,49)

Ve své druhé řeči Mojžíš připomíná uzavření smlouvy a znovu opakuje Hospodinovy příkazy. Připomíná Hospodinova nařízení a ustanovení, která mají dodržovat a zachovávat. Nabádá lid k poslušnosti, aby nezapomněl na svého Boha. (srov. Dt 5,1-9,6) Mojžíš také vybízí lid, aby si pamatoval na své reptání a hněv Hospodinův na Chorebu, na rozbité desky a modlu býčka, na Mojžíšovu přimluvu a obnovení smlouvy. Mojžíš zdůrazňuje Izraeli jeho vyvolení. Budou-li milovat Hospodina, sloužit mu, zachovávat Jeho přikázání, Hospodin jim požehná. Jinak na ně dopadne kletba Hospodinova. (srov. Dt 9,7-11,32) Je důležité znovu připomenout Izraeli všechna právní ustanovení, zákony a nařízení náboženského života pro lid i pro kněze. (srov. Dt 12,1-26,19) Izrael může být Hospodinem požehnaný nebo prokletý, vše závisí na jeho chování. (srov. Dt 27,1-28,69)

I třetí Mojžíšova řeč obsahuje připomínku smlouvy, požehnání a kletby. Mojžíš vyhlašuje před celým Izraelem, že on Jordán nepřejde a ustanovuje Jozua za průvodce, který povede Hospodinův lid do zaslíbené země. Hospodin také upozorní Jozua na chování Izraele a porušení smlouvy s Ním. Mojžíš zapisuje všechna slova Hospodinova a nechává tento zákon uložit vedle archy smlouvy. Mojžíš také Izraeli předává píseň, ve které mluví o Hospodinu, Izraeli, vzdoru, odsouzení a naději. Touto písní se má izraelský národ obracet k Hospodinu. Hospodin Mojžíšovi ukládá jít na horu Nebo, ze které uvidí zaslíbenou zemi, do které nevstoupí. (srov. Dt 29,1-32,52) Mojžíš, muž Boží, dává před svou smrtí požehnání Izraeli. Pak vystoupí na horu Nebo, kde mu Hospodin ukáže zaslíbenou zemi. Mojžíš umírá v moabské zemi, kde ho pochovali. Izraelský lid oplakával Mojžíše 30 dní. V dějinách Izraele takový prorok, kterému se dal Hospodin poznat tváří v tvář, již nepovstal. (srov. Dt 33,1-34,12)

1.3. Vybrané události z Mojžíšova života

1.3.1. Narození Mojžíše a jeho dětství (Ex 2, 1-10)

Mojžíš se narodil v době velkého útlaku Izraelců, kteří žili v Egyptě již od dob Josefa. (srov. Gn 45, 9-10) Izraelité se rozrostli ve velký národ, kterého se každý faraon bál. Nebyl to strach ze síly tohoto národa nebo z jeho zbraní. Byl to strach spíše z loajality Izraele, strach z jejich velkého počtu a velkého požehnání. (srov. Ex 1,8-10) Kdyby Egypt vstoupil do války, ke komu by se Hebrejci přidali? A kdyby opustili Egypt, kdo by místo nich pracoval na polích a stavbách? Proto byl Izrael stále více utiskován těžkou prací na polích, s hlínou a cihlami. (srov. Ex 1,11-14) Faraon se uchýlil až k vraždám narozených chlapců, které chce od porodních pomocnic, které však neuposlechly. Toto vraždění pak přikázal celému svému lidu. (srov. Ex 1,15-22)

A toto je doba, ve které přichází na svět malý hebrejský chlapec z Leviho rodu. Můžeme si povšimnout, že je kladen důraz na původ dítěte, nikoli na jména rodičů a rodinu. (srov. Ex 2,1) Můžeme tuto důležitost vztáhnout k ustanovení mužů z rodu Levi ke kněžské službě.¹⁴ (srov. Nm 18,21) Na tomto místě jde o bezejmenného chlapce, bez bližšího označení jeho rodiny. Není zde uvedeno nic o rodičích, ani sourozencích. Jména rodičů se dozvídáme až při uvedení rodokmenu, otec se jmenuje Amram a matka Jokebed. Je zde také zmínka o jeho bratru Áronovi. (srov. Ex 6,20) Další text už mluví o početí a narození dítěte. Když matka uvidí svého syna, jak je krásný, rozhodne se dítě zachránit. Zmínka o vzhledu dítěte je velmi zvláštní. Je zářející tato podmíněčnost 'když viděla...., rozhodla se'. Mohli bychom si klást otázku, zda by se rozhodla ono dítě zachránit, pokud by nebylo krásné. To by ale bylo chybné pochopení onoho výrazu krásný a to jen jako vyjádření vzhledu. Doslovný překlad textu zní 'dobrý' a tím se zcela mění smysl textu.¹⁵

Nebylo asi jednoduché toto novorozeně zachránit před všudypřítomnými egyptskými vojáky hledajícími novorozené děti. Odvahu ženy, která se v takové situaci rozhodne své dítě zachránit, můžeme jenom obdivovat. Dařilo se jí to po dobu tří měsíců a pak musela situaci řešit. Nemůže dítě ukrývat déle a tak obstará vysmolený košík, do něhož svého syna uloží. Košík položí do rákosí na břehu Nilu, kam se sestupovala omývat faraonova dcera. Ta košík spatří a nechá si ho od služky přinést. Když uvidí v košíku malého chlapce, uvědomí si, že jde o hebrejského chlapce, který měl být zabit. Je jí malého

¹⁴ Srov. *VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU, I. ZÁKON Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium*. Praha: Kalich, 1991, str. 209.

¹⁵ Srov. TIŇO, Jozef (ed.) *Exodus. Komentáre k Starému zákonu, 3. zväzok*. Trnava: Vydavateľstvo Dobrá kniha, 2013, str. 72.

chlapce líto. (srov. Ex 1,22) Slovo 'košík' je spíše egyptské slovo. Slovo použité v originálu je 'archa', stejné jako slovo pro Noemovu archu.¹⁶ Oba příběhy záchrany se nám tak propojují.¹⁷

Chlapec není ponechán o samotě, dohlíží na něho sestra, která ve správném okamžiku zasahuje. Nabízí faraonově dceři pro toto dítě kojnou z hebrejských žen. Ta s tímto návrhem souhlasí a tak dívka zavolá pravou chlapcovu matku. Faraonova dcera předá ženě dítě ke kojení, aby odrostlo. Dokonce jí za tuto službu zaplatí. Chlapec odrostl a byl přiveden k faraonově dceři. Ta ho přijala za syna a dala mu jméno Mojžíš - „*vytáhla jsem ho totiž z vody*“. Pro autora textu bylo velmi důležité podrobně převyprávět narození a příchod Mojžíše na faraonův dvůr, ale o jeho dětství a dospívání se již nezmiňuje. Můžeme se jenom domnívat, jaký asi tento život byl. Záchrana Mojžíše tímto způsobem má za následek, že se Mojžíš stává cizincem pro svůj vlastní národ i pro prostředí, ve kterém vyrůstá.

1.3.2. Zabití Egypt'ana a útěk do pouště (Ex 2,11-22)

Mojžíšův příběh pokračuje až v jeho dospělosti. Mojžíš o svém hebrejském původu zřejmě ví, a proto pravděpodobně opouští prostředí faraonova dvora a vychází ke svým krajanům. Vidí jejich útlak a bití a rozhodne se zasáhnout.¹⁸ Osud Hebrejce mu není lhostejný a na bití Hebrejce odpovídá také násilím a to vraždou. Vraždou Egypt'ana, kterou chce uchovat v tajnosti. Proto se rozhlédne, jestli ho někdo nevidí. Zahrabáním těla do písku chce svůj čin úplně utajit. To se mu však nepodaří. Druhého dne znovu vychází k Hebrejcům, snaží se zasáhnout do bitky dvou hebrejských mužů a dozvídá se, že o jeho činu vědí. Mojžíš jim vyčítá jejich násilí, ale jeden z nich se na Mojžíše hned oboří otázkou, ze které vyplývá, že se o ně nemá starat. Není ani jejich vůdce ani soudce a nemá nad nimi žádné právo. Z rozhovoru vyplývá, že Hebrejec Mojžíše zná, ale jeho autoritu neuznává.¹⁹ Nebere ho jako příslušníka svého národa. Také mu hned otázkou předloží zpětně jeho násilný čin, vraždu Egypt'ana, která se stala zlým i pro národ, ke kterému Mojžíš vyšel a snažil se mu pomoci. Nesetkává se s pochopením, ale spíše s odsouzením.²⁰ Mojžíš dostává

¹⁶ Srov. TIŇO, Jozef (ed.) *Exodus. Komentáře k Starému zákonu*, 3. svazok. Trnava: Vydavateľstvo Dobrá kniha, 2013, str. 58.

¹⁷ Srov. SLÁMA, Petr. *Exodus I. Český ekumenický komentář ke Starému zákonu*. Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK, 2020, str. 84.

¹⁸ Srov. TIŇO, Jozef (ed.) *Exodus. Komentáře k Starému zákonu*, 3. svazok. Trnava: Vydavateľstvo Dobrá kniha, 2013, str. 124.

¹⁹ Srov. *tamtéž*, str. 124 – 125.

²⁰ Srov. *VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU, I. ZÁKON Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium*. Praha: Kalich, 1991, str. 211.

strach a jakoby si v tomto okamžiku uvědomil důsledky svého činu. Nejenom že ho Hebrejci nepřijali, ale také bude muset čelit faraonovi, který ho za jeho čin bude chtít potrestat. Prvním viditelným Mojžíšovým činem je tedy vražda, kterou se opět stává cizincem a to cizincem na cestě.²¹ Strach a hrozba faraonova trestu Mojžíše vede k útěku do země Midjan.

Tady se u studny seznámí s dcerami midjanského kněze, které od studny odhánějí jiní pastýři. Mojžíš se tady znovu stává zachráncem, staví se na stranu slabých žen, ujímá se jich a pomáhá jim napojit stádo.²² Ty se vrací ke svému otci Reuelovi, kterému poví o celé situaci i o Egyptanovi. Ten je zachránil, načerpal vodu a napojil stádo. Otec dcerám vyčítá, že ho nezavolaly také. Mojžíš se u Reuela nakonec usadí, ten mu dá svou dceru Sipporu za ženu a ta mu porodí syna Geršoma – „*jsem přistěhovalcem v cizí zemi*“. O druhém synovi se tady text nezmiňuje, víme o něm až z dalšího textu. (srov. Ex 18, 3-4) Život u kněze Reula v zemi Midjan není autorem více popisován. Dá se předpokládat, že to bylo klidné období naplněné hledáním vlastní identity a svého místa v životě. Usadil se, stal se pastýřem stád, oženil se, založil rodinu.²³ Jméno jeho syna nám ukazuje, že si je vědom svého původu.²⁴ Mohlo by se zdát, že příběh Mojžíše může skončit. Další verše nám ale ukazují, že příběh stojí na samém počátku.

1.3.3. Povolání Mojžíše (Ex 3,1-4,17)

Mojžíš žije svůj rodinný život daleko od Egypta. V textu nemáme uveden přesný časový údaj o délce jeho pobytu. Časový údaj nalezneme až ve Skutcích apoštolů, kde Štěpán uvádí dobu 40 let. (srov. Sk 7,30) V Egyptě po dlouhé době umírá faraon a nastupuje nový, ale pro Izraelity se život nemění. Trpí pod útlakem Egyptanů, jejich nárek slyšel Hospodin. (srov. Ex 2,23-25) Příběh Mojžíše pokračuje jeho vyvoláním a předáním úkolu.

Při pasení stád u hory Choreb se mu zjevil Hospodinův anděl v hořícím keři, který však neshořel. Zvědavost Mojžíše vedla k tomu, že se na tento úkaz šel podívat. Přicházející Mojžíš uslyšel hlas, který ho zavolal jménem a Mojžíš odpověděl. Boží hlas ho zarazí a nechá ho vyzout opánky, než se přiblíží. Tato půda je svatá, zjevuje se zde

²¹ Srov. TIŇO, Jozef (ed.) *Exodus. Komentáře k Starému zákonu, 3. svazek*. Trnava: Vydavatelství Dobrá kniha, 2013, str. 126 – 127.

²² Srov. PENTATEUCH (*Pět knih Mojžíšových*), Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, komentář ke 2,16-22, str. 172.

²³ Srov. SLÁMA, Petr. *Exodus I. Český ekumenický komentář ke Starému zákonu*. Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK, 2020, str. 92.

²⁴ Srov. PENTATEUCH (*Pět knih Mojžíšových*), Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, komentář ke 2,16-22, str. 172.

Hospodin. Začíná rozhovor mezi Hospodinem a Mojžíšem.²⁵ Představí se jako Bůh jeho otce – Bůh Abrahámův, Izákův a Jakubův. Nejde však ještě o Boží jméno.²⁶ Vyjádření jména Hospodinova (srov. Ex 3,14) je zde uváděno ne zcela jednoznačně.²⁷ V tuto chvíli přepadá Mojžíše strach a on si schovává svoji tvář. Sundáním obuvi a zahalením tváře vyjadřuje Mojžíš určitou snahu poddat se.²⁸ Hospodin říká, že viděl, slyšel a zná utrpení a bolest svého lidu. Toto uvádí jako důvod, proč sestoupil. Chce svůj lid vysvobodit z Egypta a uvést ho do úrodné země. Hospodin dává Mojžíšovi příkaz, aby šel s posláním k faraonovi a vyvedl lid z Egypta.

Mojžíš, vědom si svých minulých činů, namítá, že on není ten, kdo by měl jít k faraonovi a vyvést Izraelity z Egypta. Hospodin se také zmiňuje o službě Bohu na této hoře po jejich vyvedení. Mojžíš nastiňuje situaci, jak bude asi vypadat setkání s Izraelity a chce znát jméno Hospodinovo, na které se ho zeptají. Na této situaci se nám může zdát zarážející Mojžíšovo odmítnutí a okamžitá žádost o sdělení jména Hospodinova. Spíše bychom čekali úctu, pokoru a poslušnost. Námitky a odmítání nás může zcela překvapit.²⁹ Hospodin odpovídá „*Jsem, který jsem!*“ Hospodin třikrát po sobě opakuje Mojžíšovi, co přesně má říct Izraelitům.

Zdůrazňuje, že ho posílá On. Dává také Mojžíšovi příkaz shromáždit Izrael. Sděluje Mojžíšovi, že ho uposlechnou a posílá ho společně se staršími Izraele k egyptskému králi. Dále mluví o tom, že král jim nedovolí odejít, bude potřeba použít sílu. Hospodin vztáhne svoji ruku a bude *bít Egypt všemi svými zázraky*, což způsobí propuštění lidu. Hospodin mluví o oloupení Egypta. Toto oloupení je možné vnímat spíše jako Boží snahu zajistit nezbytné potřeby Izraele pro budoucí život.³⁰ Hospodin dá Mojžíšovi dvě znamení. Prvním znamením je proměnění hole v hada a zpět a druhým znamením je malomocenství jeho ruky a následné uzdravení. Mohlo by se zdát, že Hospodin dal Mojžíšovi za znamení to, co bylo Mojžíšovi dostupné. To bychom ale špatně chápali symboliku těchto znamení.³¹ Obě znamení nechá Mojžíše hned vykonat. Třetí znamení, které mu dává, je voda z Nilu vylitá na zem a proměněná v krev. Mojžíš, ani tak, nepřijímá svůj úkol a znovu mluví o své

²⁵ Srov. tamtéž, komentář k 3,1-4,17 a 3,1-6, str. 173.

²⁶ Srov. *PENTATEUCH (Pět knih Mojžíšových)*, Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, komentář k 3,6, str. 174.

²⁷ Srov. TIŇO, Jozef (ed.) *Exodus. Komentáře k Starému zákonu, 3. svazok*. Trnava: Vydavateľstvo Dobrá kniha, 2013, str. 143-144.

²⁸ Srov. tamtéž, str. 132 – 133.

²⁹ Srov. tamtéž, str. 215.

³⁰ Srov. SLÁMA, Petr. *Exodus I. Český ekumenický komentář ke Starému zákonu*. Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK, 2020, str. 126.

³¹ Srov. TIŇO, Jozef (ed.) *Exodus. Komentáře k Starému zákonu, 3. svazok*. Trnava: Vydavateľstvo Dobrá kniha, 2013, str. 144.

neschopnosti – tentokrát mluví o neschopnosti úst a jazyka. Hospodin ho znovu posílá a dává příslib, že bude jeho ústy. Zdá se, že Mojžíše přepadl strach a odmítá své poslání a navrhuje Hospodinu, aby poslal někoho jiného. Hospodin se rozhněval a dal Mojžíšovi spolupracovníka, jeho bratra Árona. Tímto skončil rozhovor Hospodina s Mojžíšem, který následně odešel ke svému tchánovi Jithrovi a pak se svou rodinou odešel do Egypta. (srov. Ex 4,18-20)

1.3.4. Vyjít Izraele z Egypta (Ex 12,1-15,21)

V tu noc, kdy Hospodin prošel egyptskou zemí a pobil všechno prvorozené, ustanovil svátek velikonočního beránka a nekvašených chlebů. Beránek, vybraný pro rodinu a pro dům. Musí to být jednorozční sameček bez vady. K večeru čtrnáctého dne zabije celé shromáždění Izraele beránka a jeho krví pomažou obě veřeje a příčný trám dveří. Tuto noc byli krví beránka Izraelité zachráněni, Hospodin pobil v Egyptě všechno prvorozené. Tento den mají slavit jako památku po všechna pokolení. Faraon tedy nechal odejít Izraelity se svým bravem a skotem obětovat Hospodinu. Mojžíš také nezapomněl na přísahu a vzal s sebou z Egypta Josefovi kosti. (srov. Gn 50,25) Izraelité vyšli z Egypta.

Bůh nevedl svůj lid přímou cestou do zaslíbené země, ale oklikou pouští k Rákosovému moři. Hospodin byl stále s nimi – ve dne v oblakovém sloupu a v noci v ohnivém sloupu. U moře se utábořili. Faraon i jeho lid si uvědomili, co to vlastně udělali – propustili Izrael z otroctví. Faraonovo srdce se zatvrdilo a ten začal Izraelity pronásledovat se svým vojskem. Faraon se přiblížil k táboru a izraelský lid se začal bát, byli velmi vystrašení. Chtěli být zase otroky Egypta, tak moc se báli smrti v poušti a nevěřili Hospodinu. Otroctví je v izraelském lidu hluboce zakořeněno. Při prvních nesnázích a potížích hledají někoho, kdo bude za ně jednat, kdo vyřeší jejich situaci. Mají pocit ztráty bezpečí.³² Mojžíš se snažil uklidnit lid, aby se nebál. Uvidí záchranu od Hospodina. Můžeme pozorovat určitou změnu v Mojžíšově chování. On sám, který při svém povolání vykazoval známky strachu a nedůvěry, teď povzbuzuje lid k odvaze a důvěře.³³

Hospodin, jakoby se zlobil, říká Mojžíšovi, ať jim poručí táhnout dál. Mojžíš má vztáhnout svou hůl, rozdělit moře a oni pak projdou po souši. Oblakový sloup se přesunul mezi tábor Izraelitů a Egyptanů. Mojžíš vztáhnul svou hůl a východní vítr vysušil moře. Izraelité prošli středem moře a Egyptané je pronásledovali až tam. Hospodin zjevil svou

³² Srov. *PENTATEUCH (Pět knih Mojžíšových)*, Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, komentář k 14,10-14, str. 202.

³³ Srov. TIŇO, Jozef (ed.) *Exodus. Komentáře k Starému zákonu, 3. svazok*. Trnava: Vydavateľstvo Dobrá kniha, 2013, str. 368.

moc nad faraonem a všechny pronásledovatele zaplavil. Mojžíš totiž vztáhl svou hůl a vody moře se vrátily na své místo. Izraelité byli vysvobozeni, pocítili Hospodinovu moc a uvěřili jemu i jeho služebníkovi Mojžíšovi. Můžeme se jenom domnívat, co se v ten okamžik dělo v myslích těchto lidí. Zda si uvědomovali velký zlom, který se stal v jejich životech. První se však obrátili na Hospodina. Mojžíš se syny Izraele zaspíval oslavnou píseň Hospodinovi – zachránil svůj lid a zničil jejich silného nepřítele. I Mirjam, Áronova sestra, zaspívala děkovnou píseň se svým bubínkem.

1.3.5. Smlouva na Sinaji a Desatero přikázání (Ex 19,1-20,21)

Izraelité ve svém putování dorazili až na Sinajskou poušť, kde se utábořili. Putování Izraele se zastavuje, nastává důležitý okamžik v dějinách Izraele. Mojžíš vystupuje poprvé k Hospodinu a ten mu předává slova, která má oznámit Izraelitům. Jsou to slova, ze kterých je zřejmá zkušenost Izraele s Hospodinem – viděli skutky na Egyptánech, nesl je na křídlech a přivedl je až k sobě. V těchto slovech můžeme rozpoznat velikou péči Boží lásky.³⁴ Slova se také obrací do budoucnosti - budou-li poslouchat a zachovávat smlouvu, budou Jeho zvláštním majetkem, *královstvím kněží a svatým národem*. Mojžíš sestoupil z hory a Jeho slova předal lidu. Lid svorně slíbil všechno plnit. Mohli bychom se zamýšlet nad tím, zda si lid v této chvíli vůbec uvědomoval závažnost této situace. Hospodin předkládá lidu smlouvu a ta má vždy dvě strany, které se zavazují k jejímu dodržování. Musí tedy být oběma stranám zcela jasný obsah a také postihy, které z této smlouvy plynou.³⁵

Hospodin chce také mluvit s Mojžíšem tak, aby je lid slyšel. Na to je třeba se připravit. Lid se má posvětit, vyprat si šaty a třetího dne mají být připraveni. Bůh sám stanovuje podmínky pro setkání s Ním. Stanovuje důležitost celkové čistoty³⁶ a také stanovení prostoru.³⁷ Třetí den, za hřmění a blýskání, zazněl zvuk polnice. Lid se třásl. Měl zůstat na úpatí hory, nesmí se hory ani dotknout, Mojžíš jim měl stanovit hranice. Hospodin sestoupil v ohni a kouř zahalil horu. Zavolal Mojžíše na horu a mluvil s ním. Má lid varovat, aby nechtěl vystoupat na horu a chtěl se dívat na Hospodina. Mojžíš opakuje nařízení

³⁴ Srov. *STARÝ ZÁKON, Překlad s výkladem, Svazek 2., EXODUS – LEVITICUS*. Přeložila a s výkladem opatřila Starozákonní překladatelská komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické. Praha: Kalich, 1975, str. 112.

³⁵ Srov. *PENTATEUCH (Pět knih Mojžíšových)*, Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, komentář k 19, str. 215.

³⁶ Srov. *VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU, I. ZÁKON Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomiu*. Praha: Kalich, 1991, str. 264.

³⁷ Srov. *PENTATEUCH (Pět knih Mojžíšových)*, Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, komentář k 19,12-13, str. 217.

o stanovených hranicích. Mojžíš má sestoupit a pak znovu vystoupit na horu tentokrát i s Áronem.

Bůh vyhlásil Slova, která my nazýváme příkázání. Ve verších 1-11 jsou Slova, která se pojí k Hospodinu. Hospodin se na začátku představuje „*Já jsem Hospodin, tvůj Bůh*“. Dále uvádí, co pro Izrael nejdůležitějšího vykonal. A specifikuje chování Izraele ve vztahu k Němu. Ve verších 12-17 určuje chování Izraelitů ve společenství – zaměřuje se na vztahy v rodině a k bližním.³⁸ Všechno to, co lid slyšel a viděl, způsobilo strach lidu. Všichni chtěli, aby s nimi mluvil dále jen on – Mojžíš, aby nezemřeli. Mojžíše si za prostředníka vybral Hospodin na hoře u hořícího keře, teď si Mojžíše za prostředníka vyvolil i lid Izraele. Mojžíš se je snaží uklidnit a zbavit je tohoto strachu.³⁹ Desatero příkázání máme uvedeno ještě jednou v Dt 5,6-21, tyto dva texty jsou téměř shodné.

1.3.6. Mojžíšova závěť a smrt (Dt 31,1-34,12)

Mojžíš předstupuje před svůj lid, hovoří o svém stáří a o své nemohoucnosti. Ví, že do zaslíbené země už nevstoupí, zná Boží soud nad ním.⁴⁰ (srov. Nm 14,30; 20,12) Mluví o tom, že Hospodin bude s Izraelem, vyhubí před ním národy. Připomíná porážku amoritských králů Sichona a Oga. Mají být statečným a silným národem, nemají se bát, protože jejich Bůh je neopustí.

Mojžíš také před celým Izraelem mluvil s Jozuem, vybídl ho k síle a statečnosti, protože on je ten, který povede lid do zaslíbené země. I s ním bude Hospodin, neopustí ho. Mojžíš pro lid sepíše Zákon. Předává tento Zákon Lévitům a starším lidu. Zapisuje do něj různá příkázání k dodržování sedmého roku a také ustanovuje v tomto intervalu i předčítání Zákona před celým Izraelem.⁴¹ Hospodin svému služebníkovu Mojžíšovi oznamuje, že zemře. Chce zavolat Jozua a ten společně s Mojžíšem vstupuje do stanu setkání, který zahalil oblakový sloup zjevující se v Boží přítomnosti.

Hospodin řekl Mojžíšovi, že se po jeho smrti lid odvrátí od Hospodina, zapomene na Něho, opustí Ho a poruší uzavřenou smlouvu. Hospodin se na ně rozhněvá a opustí je.

³⁸ V této práci nám nejde o celkový výklad Božích slov - příkázání, jde nám o příběh samotný. Desaterem se tedy zabýváme jen okrajově. Výklad Desatera můžeme najít v knize *VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU, I. ZÁKON Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium*. Praha: Kalich, 1991, str. 265 – 276.

³⁹ Srov. *VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU, I. ZÁKON Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium*. Praha: Kalich, 1991, str. 276.

⁴⁰ Srov. *STARÝ ZÁKON, Překlad s výkladem, Svazek 3., NUMERI – DEUTERONOMIUM*. Přeložila a výkladem opatřila Starozákonní překladatelská komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické. Praha: Kalich, 1974, str. 313.

⁴¹ Srov. *tamtéž*, str. 314.

Postihne je mnoho zla a trápení. Ukládá Mojžíšovi napsat píseň, kterou má naučit Izraelity a ona bude svědkem proti Izraelitům. Hospodin zná jejich záměry. Jozue má být silný a statečný a uvést Izraelity do zaslíbené země. On bude s ním. Slova zákona byla uložena vedle archy úmluvy. Izraelitům sděluje slova Hospodinova o jejich jednání po jeho smrti, o vykonaném zlu.

Mojžíš předal lidu píseň od Hospodina, ve které v úvodu chválí Hospodina, Jeho dokonalé dílo, oslavuje Jeho jméno a také připomíná skutky vykonané pro mnohá pokolení Izraelského národa.⁴² Mluví o vzdoru a opuštění Hospodina, zapomněli na Něho. On všechno viděl a rozhněval se na lid Izraele, který ho popuzoval k žárlivosti. Mluví také o zlu a trestech, které na ně dopustí. Zamýšlí se nad tímto národem, ujme se práva svého lidu. Není jiného boha než Jeho, hovoří o krvavém soudu. Nakonec vyzývá národy, aby zaplesaly, pomstí svůj lid a usmíří. Mojžíš vybízí Izrael, aby si tato slova vzal k srdci.

Hospodin Mojžíšovi sděluje podrobnosti jeho smrti, vystoupí na horu a uvidí zemi, do které nevstoupí. Mojžíš před smrtí také předává lidu své požehnání. Mojžíš mluví o Hospodinu na Sinaji, o předaném Zákonu. Hovoří o dvanácti kmenech Izraele, každý má své specifické obdarování a úkol. Závěr Mojžíšova požehnání patří opět Hospodinu, který zachránil svůj lid před nepřítelem, usadil ho v bezpečí a postará se o něho. Izrael se stal jeho blahoslaveným lidem, zachráněným Hospodinem. Jak bylo určeno, Mojžíš vystoupil na horu Nebo. Hospodin ukázal Mojžíšovi celou zemi, kterou přísahal Abrahámovi, Izákovi a Jakubovi a celému potomstvu. On tam však nevstoupil, zemřel v moabské zemi, tam je také pohřben a jeho hrob není znám.

Dále autor textu mluví o tom, že Mojžíš zemřel v plné síle života. Po době smutku za Mojžíšem nastoupil na jeho místo Jozue a Izraelité ho poslouchali. Autor také vzdává hold Mojžíšovi, kterému se dal poznat Hospodin tváří v tvář. Mojžíš je během svého života nazván služebníkem i přítelem Božím.⁴³ Nepovstal v Izraeli více takový prorok. Na konci Mojžíšova příběhu se můžeme připojit ke slovům Řehoře z Nyssy „*Toto je totiž vpravdě dokonalost: nestránit se zlého života z otrockého strachu ani nečinit dobro v naději na odměnu.*“⁴⁴

⁴² Srov. *STARÝ ZÁKON, Překlad s výkladem, Svazek 3., NUMERI – DEUTERONOMIU*. Přeložila a výkladem opatřila Starozákonní překladatelská komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické. Praha: Kalich, 1974, str. 320 – 321.

⁴³ Srov. Větrovec Pavel, *Hospodinův Zákon v pěti knihách Mojžíšových*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2016, str. 116.

⁴⁴ Řehoř z Nyssy, *Mojžíšův život*. Praha: OIKOYMENH, 2018, str. 295.

2. Film: Bible – Starý zákon: Mojžíš

2.1. Film a jeho autoři

2.1.1. Presentace filmu

Film: *Bible – Starý zákon: Mojžíš* (v originále *Moses*), byl natočen v roce 1995 v koprodukcí zemí USA/Česko/Velká Británie/Francie.⁴⁵ České znění, o které jsem se ve své práci opírala, vyrobila pro ČT firma Eurokim, a.s. v roce 1996. Tento dobrodružně výpravný film se snaží o zpracování tohoto příběhu Bible. Jde o příběh izraelského chlapce Mojžíše, kterého jeho matka zachrání v době vraždění izraelských chlapců v Egyptě. Tento chlapec ve své dospělosti dostává od Hospodina úkol, vyvést Izraelity z otroctví Egypta.

Autoři se snaží o co nejvěrnější ztvárnění příběhu, což je patrné i z délky tohoto zpracování. Stopáž filmu je 180 minut, rozdělených do dvou částí. V první části se setkáváme s postavami Mojžíše, faraona Ramsese, jeho syna Merneptaha, jeho dcerou Ptírou, chůvou Jockabet, jejími dětmi Miriam a Aaronem, židovským předákem Zerackem a velitelem faraonových stráží Eliavem. Také se setkáváme s knězem Jethrem a jeho dcerami a zvláště pak s dcerou Sefhorou.

V druhé části filmu se většina osob objevuje znovu. Nesetkáváme se jen s Mojžíšovou manželkou Sefhorou. Navíc se setkáváme s Jozuem a Kálebem, průzkumníky zaslíbené země. Jozue se stává Mojžíšovým pomocníkem a nakonec i jeho nástupcem. Ještě se nám tu objevují další jména Izraelských mužů – Korah, Eliav a Nahbi.

2.1.2. Autoři filmu

Režie filmu se ujal Roger Young (*13. 5. 1942, USA), který má za sebou úspěšnou kariéru jak filmovou, tak i televizní. K jeho dílům patří mimo jiné filmy jako *Dítě štěstěny* (1987), *Bible – Starý zákon: Josef* (1995), *Biblické příběhy: Pavel z Tarsu* (2000), *Červený stan* (2014). Úspěšné televizní seriály *Zákon a pořádek: Los Angeles – část Runyon Canyon* (2011), *Ohara* (1987), *Alfréd Hitchcock uvádí* (1985). Scénář filmu napsal Lionel Chetwynd (*29. 1.1940, Velká Británie), který je autorem scénářů na filmech *Zázrak na ledě* (1981), *Bible - Starý zákon: Josef* (1995), *Varianova válka* (2000), *Generál Eisenhower: Velitel invaze* (2004). Hudbu složil Marco Frisina (*16. 12. 1954, Itálie), který pracoval na filmech *Bible – Starý zákon: Josef* (1995), *Fatima* (1997), *Jan XXIII.: Papež*

⁴⁵ <https://filmecheck.cz/film-69350-bible-stary-zakon-mojzis>

míru (2002), Klára a František (2007). Jak je vidět, toto trio autorů se potkalo při práci i na ztvárnění jiného biblického příběhu – příběhu Josefa Egyptského.

Dále se na tomto ztvárnění příběhu Mojžíše podíleli: střih - Benjamin A. Weissman, zvuk - Andy D'Addario, scénografie a kostýmy - Enrico Sabbatini, masky - Mario Michisanti. Hlavní herecké obsazení: Ben Kingsley jako Mojžíš, Frank Langella jako Merneptah, Christopher Lee jako Ramses, Anna Galiena jako Ptira, David Suchet jako Aaron, Geraldine McEwan jako Miriam, Anita Zagaria jako Jockabet a Maurice Roëves jako Zerack.⁴⁶

České znění připravili: překlad – Renata Puklová, české dialogy – Evženie Nováková, dramaturgie - Magdaléna Turnovská, produkce – Jitka Kočíková, zvuk – Karel Peřinka, režie českého znění – Rostislav Landsman.

⁴⁶ <https://www.csfd.cz/film/13986-bible-stary-zakon-mojzis/prehled/>

2.2. Analýza filmu s důrazem na vybrané události Mojžíšova života – I. část

2.2.1. Mojžíšovo narození a dospívání na faraonově dvoře

Film začíná vražděním malých hebrejských chlapců – úvodní scéna ukazuje probíhající porod a skupinu vojáků, kteří se objeví v domě ihned po porodu. Zkontrolují pohlaví dítě, jedná se o chlapce. Voják oznamuje matce, že faraon nařídil usmrtit všechny hebrejské chlapce ihned po narození. Z dálky toto počínání vojáků sleduje bezejmenná těhotná žena s hrůzou a obavami. Její nenarozené dítě čeká po porodu stejný osud. Egyptští vojáci si své počínání ospravedlňují tím, že plní jen faraonovy rozkazy. Pochvalují si, že nebudou vyrůstat Hebrejcům noví bojovníci. Sleduje společně se svojí malou dcerou Miriam usmrcení tohoto malého novorozeněte. Proto své narozené dítě dává do košíku a posílá po řece pryč s nadějí na jeho záchranu.⁴⁷ Faraonova dcera se na břehu Nilu koupe, objeví v rákosí vysmolený košík a v něm malé plačící dítě.⁴⁸

Plynule přecházíme do Mojžíšova dětství, které strávil na faraonově dvoře. Následuje scéna, kdy dva malí asi osmiletí chlapci přistupují před faraona. Při chůzi podrazí jeden druhé mu nohu a ten upadne na zem. Dozvídáme se, že chlapec na zemi je Mojžíš a druhým chlapcem je faraonův syn Merneptah. Faraon s opovržením posílá Mojžíše k jeho adoptivní matce, které doporučí, aby svého syna naučila stát na nohách. K sobě přijímá pouze svého syna.⁴⁹

Další scéna je z mládí obou chlapců – již jinochů, kteří se spolu vyučují v boji. Mojžíš si v zápase s Merneptahem vede lépe a to Merneptaha dovádí ke zlosti a agresivnějším útokům, které nakonec způsobí jeho pád k zemi. Tyto agresivní útoky naplňují také Mojžíše hněvem a ve chvíli Merneptahova pádu k zemi se rozpřahuje a chce ho zezadu udeřit do zad. Jeho učitel ho však okřikne a zarazí. Mojžíš se ovládne. Rozzlobený Merneptah mu však vyráží zbraň z ruky a s hněvem odchází.⁵⁰

Ztvárnění pokračuje v dospělosti, kdy faraon Ramses slaví svoje narozeniny. Faraon sedí na trůnu a očekává dary. Velitel faraonových stráží zdraví faraona, vítá ho jako Slunce na zemi. Faraonova dcera jako první předává dar svému otci. Je sice potěšen, ale více ho zajímá dar od Mojžíše. Nesmělý Mojžíš se objevuje až na druhé zavolání faraona a přináší svůj dar – s tichým přáním k narozeninám předává dřevěný stolík, který je zároveň hrou. Faraon napomíná Mojžíše za jeho tichou mluvu. Faraonovi se tento dar líbí, obdivuje se mu

⁴⁷ I. část - Stopa: 00:38 - 02:07

⁴⁸ I. část - Stopa: 02:41 - 03:18

⁴⁹ I. část - Stopa: 03:21 - 04:07

⁵⁰ I. část - Stopa: 04:10 - 04:41

a chválí Mojžíšovu šikovnost. Avšak jen do chvíle než Mojžíš vysvětlí, že tento dárek nezhotovil sám, ale na jeho rozkaz jeden hebrejský řezbář. Faraon se odtahuje a dar odmítá s odůvodněním, že se mu hádanky a hry nelíbí. Velitel faraonových stráží se snaží Mojžíše podpořit. Jeho snahu i samotného Mojžíše však faraon zesměšní a obrací se na svého syna s otázkou, zda on má rád hádanky. Merneptah dvojsmyslnou řečí napadá Mojžíše, i když se to snaží maskovat položením hádanky faraonovi. Ten přiznává, že odpověď nezná a i Merneptah přiznává, že odpověď nezná. Hned dodává, že u dvora jsou ale jistě takoví, kteří znají odpověď na tuto hádanku. Faraon se nenechává vtáhnout do tohoto hovoru a útoku na Mojžíše. Ukončí hovor pobídnutím, aby za ním syn přišel, až bude znát odpověď na svou hádanku. Merneptah hned přechází k předání svého daru otci, aby situaci zachránil. Sluhové přinášejí model sochy, kterou nechal vytesat na počest svého otce. Ten je nadšený, objímá svého syna a rozkazuje zapřáhnout povoz, aby se mohl podívat na místo, na kterém bude jeho socha stát. Pokořený Mojžíš vše jen v tichosti pozoruje.⁵¹

2.2.2. Otroctví izraelského lidu a Mojžíšova chůva

Autoři chtějí divákovi přiblížit život Izraele. Ocitáme se tedy na staveništi, kde na vytesání sochy faraona pracují Hebrejci pod dohledem dozorců v těžkých podmínkách, vyčerpání a zesláblí. Jeden z Hebrejců upadne a Aaron se mu snaží pomoci. Odtáhne ho do stínu k odpočinku. Unavený Hebrejec odmítá a snaží se vrátit do práce, aby ho neobjevil dozorce a nedal ho zbičovat. Dozorci se tam opravdu objeví, nadávkami a násilím je nutí oba zpět do práce. Aaron se vzepře a začne s egyptským dozorcem bojovat. Zasáhne však druhý dozorce a upozorní je, že přijíždí Nejvyšší – faraon. Hebrejci musejí padnout na kolena, dozorcí se uklání. Spor je pro tuto chvíli ukončen, zloba dozorce však neopouští.

Faraon přijíždí na staveniště a dává najevo spokojenost se svým synem. Mojžíš se setkává se svou chůvou, přivítá se s ní 'synovským' políbením. Ona se zlobí, že za ní přišel, nesmí ji vidět zahálet. Mojžíš ji uklidňuje, směje se, že neumí skrýt radost, kterou má při jejich setkání. Ptá se ho, jak se mu daří. On jí odpovídá, že mu nic neschází, ale naznačuje určité pochybnosti. Faraonův průvod odchází a tak Mojžíš spěchá zpět. Ještě slibuje večerní návštěvu. Celou dobu jejich rozhovoru je pozorují hebrejští muži - rozzlobeně a posměšně zároveň.⁵²

⁵¹ I. část - Stopa: 05:31 - 08:35

⁵² I. část - Stopa: 08:37 – 11:10

2.2.3. Mojžíšův původ, útěk z faraonova domu a vražda Egypt'ana

Vracíme se na faraonův dvůr, kde hovoří Mojžíš se svojí nevlastní matkou. Dotazuje se jí na svůj původ Hebrejce. Ona opakuje, že byl sice odkojen hebrejskou ženou, ale je egyptský princ a musí na to být hrdý. Mojžíš se ptá, na co přesně má být hrdý. Matka mu ostrým hlasem nařizuje, ať je hrdý na to, kdo je. Mojžíš se však vzpírá a tvrdí, že není Egypt'an ani Hebrejec, není nic. Matka se zlobí a okřikuje ho, že rozzlobí bohy. Mojžíš se posměšně ptá, které bohy? Jestli ty, které uctívá ona nebo ty, ke kterým se modlí Jockabet. Matka je velmi rozzlobená. Opakuje, že Jockabet byla jenom Mojžíšova kojná a pokud tvrdí něco jiného, lže. Mojžíš brání Jockabet a přiznává, že zná pravdu. Mojžíš, našťvaný a rozzlobený, zvyšuje na matku hlas a opakuje, že je jenom nula a všichni to ví - faraon, celý dvůr, národ. Obviní matku z předstírání a utíká pryč.⁵³

Jde na slíbenou návštěvu ke své chůvě, skutečné matce. Proplétá se setmělými uličkami, ve kterých potkává unavené Hebrejce vracející se z roboty pod dohledem dozorců. Poslední jde Hebrejec, který měl na staveništi egyptský dozorcem spor. Dozorce ho v nestřežený okamžik napadne. Je rozzlobený ještě víc a diví se, že si mohl Aaron myslet, že mu jeho vzpoura projde. Chce ho zabít kopím, v tom se zjeví Mojžíš a vrhne se na dozorce. S obrovskou zlobou, až neovladatelnou se začne s Egypt'anem prát a zabije ho. Aaron této scéně nevěřičně přihlíží. Nakonec Mojžíš s údivem a ohromením zjistí, že Egypt'ana zabil. Mojžíš, jako by se probral z nějakého vytržení, se dívá na zabitého Egypt'ana a obrací se na Aarona s nevyřčenou prosbou o pomoc. Mojžíš, Aaron a ještě jeden muž mrtvého Egypt'ana zahrabávají u hradeb města. Po cestě se Aaron obrací na Mojžíše s otázkou, proč mu zachránil život. Mojžíš objímá Aarona a nevěřičně odpovídá, že je přece jeho bratr. Aaron mu přeje Boží pomoc a utíká pryč.⁵⁴

Mojžíš, již v přestrojení, hledá svou matku Jockabet. Potkává se s Aaronem, který ho vyhání. On přece nepatří k nim, ale k Egypt'anům. Jockabet Aarona napomíná. Mojžíš oznamuje, že přichází za svou matkou a Jockabet mu odpovídá, nazývá ho svým synem a s pláčem ho objímá. Mojžíš jí padá k nohám, objímá ji a pláče. Aaron vše nelibě pozoruje. Matka se Mojžíšovi omlouvá, neměla jinou možnost, jak svého syna zachránit. Mojžíš se ujistňuje, že je opravdu Hebrejec. Ona mu však odpovídá, že jeho srdce mu napoví, kdo opravdu je. Jako jedinému mu totiž dal Bůh možnost volby. Mojžíš se s matkou loučí, musí odejít z Egypta. Ta se tomu diví, neví o zabitém Egypt'anovi. Mojžíš má spoustu otázek,

⁵³ I. část - Stopa: 11:11 – 12:20

⁵⁴ I. část - Stopa: 12:23 – 14:31

musí však jít. Uvědomuje si naléhavost situace. S prosbou v očích se podívá na Aarona a chce se rozloučit. Ten se však obrací k Mojžíšovi zády. Pod rouškou noci Mojžíš odchází z Egypta.⁵⁵

2.2.4. Mojžíšův pobyt na poušti a život u kněze Jethra

Mojžíš se po nočním putování pouští probouzí nedaleko studny. Sleduje skupinku žen ženoucích své ovce k vodě. Ve stejnou chvíli se na opačné straně objeví skupina mužů se svými zvířaty. Nejstarší z žen rozkáže rychle naplnit žlab a napojit ovce. Sestry se ohradí, otec je varoval, mají se mužům vyhnout. Ta se však do nich ostře pustí, přece nechtějí čekat, je pevně rozhodnuta v tuto chvíli spor vyhrát. Sestry neochotně poslechnou. Muži spatří ženy a začnou se chovat neuctivě. Dochází ke slovní potyčce, muži se jim vysmívají. Sephora poroučí přihnát stádo a napojit. Jeden z mužů napadne Sephoru. Pevným stiskem ji sevře v náručí a odhodí ji na zem. Mojžíš celou situaci pozoruje schován za kameny. V tuto chvíli se ukáže a pomalu schází ke studně. Pomůže Sephoře vstát a prosí o vodu. Sephora úklonou poděkuje a odchází. Mojžíš si jde vodu nabrat sám. Sestry ho s úzkostí pozorují, muži se chystají k boji. Chtějí vyvolat hádku. Nazvou ho cizincem a nedoporučují mu bránit sestry. Mojžíš se ho ptá na jméno a i on se představuje. Je Mojžíš, syn Ptiry, Ramsesovi dcery. Muže to rozesměje. Mojžíš na prsou odhaluje egyptský znak označující jeho hodnost. Lstí se mu podaří muže vystrašit a oni utíkají. Sephora se dává s Mojžíšem do řeči a chválí ho za jeho statečnost. On se brání, není statečný, jen rozzlobený chováním mužů. Otec Sephory byl knězem v Midjanu, bude mu vděčný.⁵⁶

Mojžíš sestry doprovází k jejich obydlí, tam se však odpojí a vydává se svojí cestou. Ony běží s radostí domů a otcí vypráví o svojí záchraně od Egyptana. Jethro má radost a diví se, proč ho nepřivedly, zaslouží si vděčnost. Posílá Sephoru za ním. Při hostině Jethro vyjadřuje radost, že není u stolu samotný muž. Syn je důležitý. Svěřuje se Mojžíšovi, že byl knězem v Midjanu. Ptá se na bohy, které uctívá. Mojžíš mluví o Egyptu, tam mají bohů hodně, Hebrejci mají jen jednoho Boha. Jethro s ním souhlasí. Přiznává, že o projevech Jeho moci už léta neslyšel. Mojžíš zmiňuje hebrejskou kojnu, která mluví o tom, že Bůh jednou vyvede její národ z otroctví. To by byl vskutku obdivuhodný čin, míní Jethro. Všichni Mojžíše přemlouvají, aby u nich na čas zůstal. Mojžíš však musí putovat dál. Jethro

⁵⁵ I. část - Stopa: 14:34 – 16:37

⁵⁶ I. část - Stopa: 18:43 – 21:17

ho upozorňuje, že na východě je pustina a v osadách cizince zrovna moc s láskou nevitají. Nakonec Mojžíše přemluví a ubezpečují ho, že se mu u nich nepovede zle.⁵⁷

2.2.5. Smrt faraona, setkání s Hospodínem a Mojžíšovo poslání

Příběh pokračuje zromantizovaným představením společného života a rodičího se vztahu mezi Mojžíšem a Sephorou. Dostáváme se až ke slavení svatby těchto dvou.⁵⁸ V té době v Egyptě umírá faraon Ramses. Jeho syn nařizuje egyptskému lidu truchlit celý měsíc, než bude tělo jeho otec nabalzamováno a připraveno na dlouhou cestu na onen svět. Teprve potom usedne on, Merneptah, na sluneční trůn.⁵⁹

Mojžíš žije v domě svého tchána Jethra a stává se z něho pastýř jeho dobytka. Jednoho dne, při pasení stáda na hoře Sinaj, se náhle rozhoří suchý keř, který stojí osamocen mezi vysokými skalami. Mojžíš se velice diví, neviděl totiž žádný blesk, který by mohl keř zapálit. Jeho zvědavost ho pohání blíže k hořícímu keři. Když se dostane blíže, vidí plameny, které však keř nestravují. Jde blíž a najednou slyší hlas, který volá jeho jméno. Mojžíš odpovídá. Dostává od neznámého hlasu pokyn, aby si zul opánky, protože místo, na kterém stojí, je posvátná půda. Mojžíš je v úžasu, diví se, ale přesto si opánky zouvá.

Je celý vystrašený, ale hlas ho upokojuje. Onen hlas je Bůh jeho otců Abraháma, Izáka a Jáka. Mojžíš pokleká tváří k zemi. Náhle však pozvedá hlavu a ptá se, proč k němu přichází. Protože uslyšel nárek svého lidu, Izraelitů, odpovídá hlas. Oznamuje mu, že ho pošle zpět k faraonovi, aby vyvedl jeho lid z egyptského otroctví. Mojžíš se ptá, proč on. Stěžuje si na neobratný jazyk a diví se, jak může předstoupit před faraona. Je ubezpečen, že On sám bude s ním. Mojžíš znovu odporuje, předstoupí-li před Izraelity, nebudou věřit, že ho posílá Bůh. Budou chtít znát jeho jméno. Odpovídá: „*Jsem, který jsem.*“ Mojžíš má strach, Izraelité mu nebudou naslouchat, budou chtít důkazy.

Hospodín poručí Mojžíšovi hodit hůl na zem a z té se stane jedovatá kobra. V momentě, kdy se k ní Mojžíš začne sklánět, aby ji vzal zase do ruky, stane se z ní opět hůl. Dále mu Hospodín řekne, aby si položil ruku na hrud'. Mojžíš ucítí prudkou bolest a po vytáhnutí je jeho ruka malomocná. Mojžíš se bojí, má strach, ale Hospodín mu zase poručí dát ruku na hrud'. Jeho ruka je opět zdravá. Údiv Mojžíšův je veliký, Hospodín mu dal znamení pro Izraelity. Znamení, která jsou důkazem, že opravdu rozmlouval s Bohem, jejich Pánem. Mojžíš má stále strach, odmítá tento úkol s odůvodněním, že pro něj není ten

⁵⁷ I. část - Stopa: 21:20 – 24:00

⁵⁸ I. část - Stopa: 24:04 – 26:01

⁵⁹ I. část - Stopa: 26:03 – 27:32

správný. Argumentuje, že nemá dar výřečnosti ani dříve, ani nyní, kdy promlouvá s Hospodinem. Hospodin mu dává za pomocníka jeho bratra Aarona. Mojžíš mu vloží do úst Hospodinova slova a on bude promlouvat k lidu namísto Mojžíše. V tom momentě přestane oheň na keři hořet. Mojžíš se nevěřičně dívá na svou zdravou, nemocnou a opět uzdravenou ruku. Je zmatený, není si jistý, zda se mu všechno nezdálo.⁶⁰

Mojžíš běží za svým tchánem Jethrem. Rozmlouvají spolu o celé události. Mojžíš je velmi rozrušen, divoce a našťavaně přechází, dohaduje se Jethrem. Snaží se přesvědčit a ukřičet sám sebe, že se mu to jen zdálo, že to byl úpal, vidiny. Jethro ho svou otázkou na obsah rozmluvy navádí zase nazpět. Mojžíš se zlobí, křičí. Proč by Bůh mluvil zrovna k němu, on ho nezná. Nic o něm neví. V Egyptě uctívají spoustu bohů. Jethro se ho ptá, který bůh s ním mluvil. Mojžíš se zastaví, zvážní a promluví s úctou, že to byl Bůh Abraháma, Izáka a Jákoba.

Jethro se diví, vždyť Mojžíš je Egyptan. Mojžíš mu přiznává, že je Hebrejec. Vypráví mu svůj příběh: měl dvě matky, narodil se z lůna Jockabet – hebrejské otrokyně, ale vychovala ho Ptira, dcera samotného Ramsese. Obě matky vyprávěly Mojžíšovi o bohu, ale on musí svého Boha teprve najít a nedaří se mu to. Bůh k němu promluvil, říká Jethro a On zná jeho srdce. Mojžíš se zase rozzlobí a mluví o svém srdci vraha. Promlouvá Bůh k vrahům? Jethro nerozumí, Mojžíš mu proto přiznává, že v Egyptě zabil člověka. To byl důvod jeho odchodu z Egypta, který ho zavedl až k nim. Mojžíš se snaží ospravedlnit zabití Egyptana, mluví o mnoha zabitých Hebrejcích. Zlobí se sám na sebe, on přežil vraždění v Egyptě a pak sám vraždil. Jethro se ho snaží uklidnit. Jethro nic neví o Mojžíšových činech. Bůh však jistě věděl, proč promluvil k Mojžíšovi a ten slyšel Jeho hlas. Mojžíš se stále vzpírá, nechce uvěřit. Už se zlobí i Jethro, Mojžíš přece není šílený nebo blázen, viděl keř, slyšel hlas, Bůh k němu promluvil. Jethro, už opravdu rozzlobený, připomíná znamení, která Mojžíš dostal: neproměnil hůl v hada, jak mu to popisoval. Jethro rozhodným hlasem říká, že k Mojžíšovi promluvil Bůh. Mojžíš křičí a zkouší proměnit svou hůl. S velkým rozčilením, nedůvěrou a strachem vybíhá Mojžíš do noci a snaží se před vším utéct do pouště. Jethro za ním volá, co může být skutečnější než hlas Boží a mohl by Mojžíš žít, aniž by si to sám ověřil?⁶¹

Mojžíš stráví celou noc přemýšlením v poušti, prožívá svůj vnitřní boj. Ráno se vrací zpět, stále v pochybnostech a se strachem. Potkává svou ženu Sephorou a také s ní o všem rozmlouvá. Ta mu však nemůže dát žádnou odpověď, jenom radu. Mojžíš má strach,

⁶⁰ I. část - Stopa: 27:35 – 33:30

⁶¹ I. část - Stopa: 33:32 – 36:45

že pokud uposlechne hlasu, který mu kázal vrátit se do Egypta, nejspíš ho zabijí. Sephora mu však připomíná, že s ním bude jeho Bůh. On ho posílá vysvobodit svůj lid. Mojžíš stále odporuje, bojí se rozmluvy s faraonem. Sephora mu velmi klidně, ale důrazně říká, že výzvy Boží musí uposlechnout. Sephora se s lehkou výtkou v hlase ptá Mojžíše, zda věří v Boží prozřetelnost? Ona věří. Mojžíš zůstává zahanben se svým strachem.⁶²

2.2.6. Návrat do Egypta, setkání s Aaronem a celým Izraelem

Nakonec si Mojžíš sbalí všechno potřebné, rozloučí se všemi a vydává se na cestu. Jednou v noci se setkává se svým bratrem a s velikou radostí se vítají. Je to kontrast ke chladnému rozloučení před mnoha lety. Aaron uposlechl Boží hlas, ví také o Mojžíšově rozmluvě s Bohem. Spolu se vrací do Egypta. Aaron svolá lid a oznámí jim Mojžíšův návrat. Mojžíšovi tato popularita není příjemná. Rozradostněný Aaron chvalořečí den, kdy se Bůh rozhodl vyvést svůj lid z poroby a ten den přišel s Mojžíšem, on je jejich naděje. Všichni zvědavě naslouchají, ale spíše s nedůvěrou. Aarona to neodrazuje, slibuje všem velká znamení. Odvolává se na Boží moc, kterou dal Bůh Mojžíšovi.

Mojžíš všem vypráví svůj příběh na hoře Sinaj, kde k němu promluvil Bůh Abraháma, Izáka a Jákoba. Má je vyvést z otroctví do země oplývající mlékem a medem. Předák Zerack Mojžíšovi připomíná jeho egyptský původ. Mojžíš svůj původ nepopírá, hlásí se však ke svému hebrejskému původu. Vidí pohrdavé pohledy. Ztrácí svůj strach a brání se. Bere svou hůl a činí znamení. Všichni Mojžíše s údivem sledují, jen Zerack hodnotí Mojžíšovo jednání jako kouzelnické kousky. Mojžíš si obnažuje ruku až po loket a ukazuje i druhé znamení. Někteří muži stále odporují a nevěří, že by Bůh povolal Egyptána. Rozhněvaný Aaron je obviňuje ze zpochybnění Božího rozhodnutí. Toto je přece důkaz, že je Hospodin vyslyšel a vrátil se k nim. S hlubokým zamyšlením poslouchají slova Aaronova. Miriam začne zpívat chvalo zpěv Bohu a všichni se postupně přidávají.⁶³

2.2.7. Poselství pro faraona a egyptské rány

Vracíme se na faraonův dvůr, kde právě probíhá soud. Faraon chválí svou vládu 'pevné' ruky. Stěžovatelé nejsou, což způsobuje hrozba smrti, a tak chce faraon odejít. Dveře se otevřou a objeví se nečekaní návštěvníci. Faraon pozná Mojžíše. Faraon mluví o tom, že prý kdysi znal muže toho jména, ten ale zmizel pod pláštěm noci. Mojžíš se hlásí k povolání od Boha, kvůli kterému se vrátil do Egypta. Aaron se faraonovi také představí,

⁶² I. část - Stopa: 36:48 – 38:51

⁶³ I. část - Stopa: 38:54 – 47:30

je Aaron Levijský, bratr Mojžíše. Faraon nechápe, jak se opovažují k němu přijít. Mojžíš se faraonovi odvážně postaví a říká, že přichází od Boha Abraháma, Izáka a Jáкова, aby mu zvěstoval Jeho poselství. Aaron se přidává k Mojžíšovi, aby ho podpořil. Bůh posílá faraonovi vzkaz, aby propustil Jeho lid do pouště, aby tam pro Něho konal oslavné bohoslužby. Faraon se zlobí, Mojžíše posílá mezi otroky. Dává příkaz veliteli stráží, ať otrokům přidají práce, ať nemají čas začít snít o cestě do pouště. Egypt žije z jejich potu. Aaron se zděšeným úlekem poslouchá. Mojžíš o všem přemýšlí.⁶⁴

Na staveništi pracují Hebrejci a stráž je popoháněna k rychlosti a spěchu. Velitel stráží přijíždí a chce vidět předáka Zeracka, kterému vyčítá neplnění předepsaného odvodu cihel. Ten, celý zadýchaný od tvrdé práce, všechny hájí. Velitel chce vědět, proč poslal za faraonem Mojžíše. On se brání, nikam Mojžíše neposílal. Prosí faraona o sejmutí tohoto břemena. Velitel zůstává neoblomný, faraonovo rozhodnutí nebude změněno. Stráž předáka zmrskali, hebrejští otroci všechno pozorují.⁶⁵ Po práci jde Zerack s ostatními muži za Mojžíšem a všechno mu vyčítají, označuje ho za falešného proroka. Mojžíš se omlouvá. Stojí si však za svým, hovořil k němu Bůh. Zerack pobuřuje lid proti Mojžíšovi. Mojžíš prosí Boha, aby ho naplnil vírou.⁶⁶

Vracíme se zpět na faraonův dvůr na probíhající slavnost. K faraonovi přichází Mojžíš s Aaronem. Faraon se snaží Mojžíše zesměšnit a ponížit. Začíná mluvit Aaron a zvěstuje slova Boží a žádá propuštění lidu. Faraon celou situaci zlehčuje. Mojžíš dává Aaronovi svou hůl k vykonání znamení. I kněží se snaží o stejné znamení, udělají hada jen převrhnutím ošatek. Hospodin, Pán Izraelitů, ho žádá, abys propustil Jeho lid. Mojžíš se obrací zády k faraonovi a odchází. Rozzlobený a naštvaný faraon křičí za Mojžíšem, že nikdo nebude žádat faraona, Boha na této zemi, o cokoliv.⁶⁷

Faraonovi se narodil prvorozený syn, následník. Faraon je velmi šťastný a hrdý. Svého syna, prince Egypta, následníka trůnu, hrdě představuje dvoru. Všichni ho oslavují. Faraon odchází s celým zástupem k Nilu vzdát dík Amonovi. Objevují se Mojžíš s Aaronem, který opakuje prosbu o propuštění lidu. Mocně udeří do Nilu a voda se začíná měnit v krev a to na sedm dnů. Ryby uhynou, řeky budou mrtvolně páchnout. Znovu žádá o propuštění lidu. Mojžíš oznamuje druhou ránu – mor.⁶⁸

⁶⁴ I. část - Stopa: 47:35 – 51:32

⁶⁵ I. část - Stopa: 51:57 – 54:04

⁶⁶ I. část - Stopa: 54:05 – 56:06

⁶⁷ I. část - Stopa: 56:07 – 59:17

⁶⁸ I. část - Stopa: 59:35 – 1:01:50

Voda z Nilu se nedá pít a Izraelité dostávají volno. Mohou zůstat se svými rodinami, mají den volna. Všichni se radují z jejich propuštění. Mojžíš nevěří, že to bude tak prosté. Bůh ho varoval, že faraonovo srdce bude zatvrzené. Nebude lehké ho zlomit.⁶⁹ Na faraonově dvoře se zatím kouzelníci pokouší proměnit vodu v krev. Velitel stráží hlásí faraonovi čistou vodu v horním království. Než uplyne sedm dní, nikdo si ani nevzpomene. Faraon je uklidněn a rozkazuje, aby nahnali Hebrejce zpátky do práce.⁷⁰

Následující ráno zaplaví Egypt žáby. Mojžíš a Aaron přichází za faraonem, který jim rozkazuje ukončit tyto hrátky jejich Boha. Mojžíš se ptá, zda nechá Jeho lid odejít. Faraon souhlasí a propouští lid. Oba s radostí přijímají tuto zprávu. Izraelský národ se chystá na cestu. Lid se shromáždí u bran města, děkují Mojžíšovi. Zerack označuje Mojžíše za proroka Božího. Mojžíš, sice radostně, ale s plným vědomím toho, že jejich odchod nebude tak lehký, mu slibuje, že se dočká. Objeví se faraonovi vojáci a rozkazují všem vrátit se zpět do práce. Nálada se hned mění a obviňují Mojžíše ze zrady. Stráže všechny odvádějí, zůstává jen Mojžíš. A celá situace se opakuje – Mojžíš s Aaronem u faraona, žádost o propuštění, tvrdé faraonovo srdce a další rána pro celý Egypt. Stejně jako žáby dopadají na Egypt i další rány - komáři, mouchy, dobytčí mor, vředy, krupobití, kobylinky, temnota.⁷¹

Mojžíš, osamocen v poušti, se Hospodina nešťastně až beznadějně ptá, jak dlouho ještě. Malý chlapec sedící na kameni pozoruje nešťastné nařikání. Po chvíli vstane, přistoupí k Mojžíšovi a s láskou a důvěrou ho vezme za ruku a vede ho zpět. Večer sděluje Mojžíš Izraelcům poslední ránu, kterou Hospodin zlomí faraonovu pýchu a ukáže jim, jak je těžké získat svobodu. Mají poslouchat a připravit se. Mojžíš ustanovuje Izraeli velikonoční hod beránka. Mojžíš pronáší tuto řeč a ztvárnění filmu umožňuje dokreslovat jeho slova dějem filmu a ukazovat přípravu Izraele na vyjití z Egypta. A tak jsme viděli zabití beránka a pečení, lámaní nekvašeného chleba a jídlo ve spěchu. V noci naplní egyptskou zemi pláč bolesti, když rodiče oplakávají své mrtvé děti. I faraon v paláci nese svého mrtvého prvorozeného syna. Opět přicházejí Mojžíš s Aaronem a vidí nešťastného faraona držícího mrtvé dítě v rukou. Faraon se Mojžíše ptá, jestli vidí, co udělali jeho synovi. Propouští Hebrejce, mají vzít své statky i svůj dobytek a jít. Mojžíš se, bez jediného slova, faraonovi lehce ukloní a odchází. Faraon ho zastaví, v natažených rukou stále drží

⁶⁹ I. část - Stopa: 1:01:55 – 1:02:46

⁷⁰ I. část - Stopa: 1:02:55 – 1:03:26

⁷¹ I. část - Stopa: 1:03:35 – 1:12:25

svého syna, kterého zvedá k Mojžíšovi s nevyřčenou prosbou o život svého syna. Mojžíš se na něho dívá s bolestí, ale opět beze slov odchází.⁷²

2.2.8. Vyjití Izraele z Egypta

Izraelský lid je připraven na cestu. Mojžíš je vybízí, aby si pamatovali tuto noc, kdy vyšli z Egypta, pryč ze země otroctví. Hospodin je z ní vyvedl svou mocnou rukou. Izrael se dává na pochod. Vycházejí v noci, mají s sebou své statky a stáda. Na jejich tvářích je vidět veliké odhodlání a očekávání. Jejich cesta vede nehostinnou, kamenitou krajinou. Někteří ale začínají být nespokojení. Mojžíš je totiž vede cestou k Rudému moři. Do země Kanaánské se jde jiným směrem, přímo na východ. Mojžíš se nenechá znepokojit, touto cestou je vede jejich Pán.

Cesta pouští pokračuje, zatímco ve faraonově domě pokračuje cesta malého prvorozeného syna na onen svět. Faraon s bolestí pohřbívá svého syna. Pak usedá na trůn a o celé situaci přemýšlí. Faraon, ovládaný vztekem a bolestí, se rozhodl, že za to všechno Izraelci zaplatí. Chce připravit vojsko, vyrazí za nimi. Izraelité zatím dorazili k moři a s velkými obavami se na moře dívají. Zerack se posmívá Mojžíšovi, jestli mají do zaslíbené země doplavat. Mojžíš klidně a s důvěrou v Boha odpovídá, že dělá, co mu přikázal Hospodin. Jeden z Izraelců hlásí přiblížení Egyptanů, kteří je pronásledují v čele s faraonem. Jsou vzdáleni půl dne cesty, Izraelité jsou zděšení. Mojžíš přistupuje až na okraj břehu moře a pozvedá svou hůl nad hlavu. Všichni ho s údivem pozorují. Zvedl se vítr, který přinesl písek z pouště. Čekání je pro Izraelity náročné a dlouhé. Tímto momentem končí první část filmu.⁷³

⁷² I. část - Stopa: 1:12:30 – 1:17:32

⁷³ I. část - Stopa: 1:17:55 – 1:24:45

2.3. Analýza filmu s důrazem na vybrané události Mojžíšova života – II. část

2.3.1. Přejít Rudého moře a zkáza faraonova vojska

První a druhá část filmu na sebe navazují ve stejném okamžiku. Vidíme Izraelity na břehu Rudého moře. Mojžíš stojí s holí v napřažené ruce na okraji moře. Je vysílený, ruce mu umdlévají, ale ve svém úsilí nepolevuje. Se svítáním je probudí Mojžíšův smích. Vidí totiž cestu středem Rudého moře. Poklekají a děkují Pánu. Všichni se s důvěrou vydávají za Mojžíšem, co nejrychleji se snaží přejít na druhou stranu. Objevuje se egyptské vojsko v čele s faraonem. Nevěřičně sledují scénu, kterou vidí. Faraon chvíli vše pozoruje a pak poroučí vojsku kupředu. Nikdo se však nepohne z místa, bojí se. Faraon jim vyhrožuje smrtí a znovu je pobízí. Dávají se tedy na cestu a pokračují v pronásledování Izraelitů. Faraon vše pozoruje. Izraelité běží, pospíchají, co jim síly stačí, aby se brzy dostali na břeh. Jakmile se dostane poslední Izraelita na břeh, Mojžíš opět vztáhne svou ruku s holí nad moře. Vody moře se začínají vracet na své místo a tím je usmrceno celé faraonovo vojsko. Na druhém břehu vracející se vody nevěřičně pozoruje faraon. Dívá se na zkázu svého vojska. I Izraelité jsou zděšeni hrůzou, pláčící nad údělem Egyptanů. Na břehu vidí faraon mrtvolu svých vojáků a trosky jejich povozů. Stojí na břehu moře a upírá do dálky nevěřící, nechápající pohled.⁷⁴

2.3.2. Putování Izraele

Izraelité se radují ze záchrany. Mojžíš se všech ptá, kdo se může rovnat Bohu. Svým milosrdenstvím je vedl a vykoupil je svou mocnou rukou. Izraelité naplnění vděkem souhlasí a modlí se k Bohu. Uvědomují si, že tímto okamžikem jsou svobodným lidem a začíná jim nová cesta. Vydávají se na svoji pouť do nové země. Cesta je dlouhá, kamenitá a nehostinná. Strádání a nedostatek jídla se projevuje na všech. Jsou nespokojeni a Zerack je burcuje proti Mojžíšovi. Mojžíš je ubezpečuje, že stále plní Boží vůli. Ke střetu obou mužů dojde v táboře, kdy se při hádce zvedne velký vítr a část tábora vyhoří. Mojžíš zůstává osamocen.⁷⁵

Vrací se do tábora, kde na něho všichni čekají. Chtějí nasytit, aby zemřeli. Mojžíš se modlí a s ním i všichni ostatní. Aaron všechny posílá do stanů, ze kterých nemají do rána vycházet. To se jim nelíbí, ale poslechnou. S ranním probuzením jim Bůh dává jídlo. Je to Boží dar, Mojžíš ho nazývá mannou. Toto jídlo budou dostávat každé ráno, nemají si

⁷⁴ II. část - Stopa: 01:02 – 09:29

⁷⁵ II. část - Stopa: 09:33 – 15:06

nechávat zásoby, jinak jim jídlo shnije. Pouze sedmý den budou odpočívat, na tento den si zásoby udělají šestého dne. Mojžíš se obrací na Zeracka, který není moc spokojený. Nechce být živ jen chlebem. Mojžíš mu však říká, že jim ještě ten den Hospodin sešle maso a odchází. Objevují se křepelky. Všichni se nají, jsou spokojeni, šťastni a radostni. Svou radost a vděčnost projevují tancem a zpěvem.⁷⁶

Mojžíš je o samotě mimo tábor a mluví s Bohem. Uvidí svého tchána Jethra a běží k němu. Jethro slyšel o tom, co pro jejich lid Bůh udělal a přišel se podívat. Mojžíš všechno potvrzuje a ptá se na Sephoru. Je v pořádku a všechno chápe. V táboře, mezi Izraelity, se objevují spory, které Mojžíš soudí a vše vysvětluje. Mojžíš je velmi unavený a vyčerpaný. Společně s Aaronem a Jethrem diskutují o celé situaci. Jethro dává Mojžíšovi radu. Ať vybere bohabojné muže a ty ustanoví jako správce všeho izraelského lidu. Oni budou soudit menší spory a s důležitými přijdou k Mojžíšovi. Mojžíš s ním souhlasí. Bůh jim vyjeví své zákony a Jethro se ptá, zda budou připraveni? Miriam se ohradí, neporozuměla. Jethro mluví o tom, že zákony sami o sobě nic neřeší. Bojí se, jestli nevyměnili egyptského otrokáře za nebeského dozorce. Lidé se musí naučit žít podle zákona bez vůdce, musí se naučit ctít zákony bez obav z ran na duši nebo na těle. Musí ctít zákony dobrovolně, až se to naučí, budou opravdu svobodní. Mojžíš se rozhodne vybrat ony muže a jako prvního vybírá Aarona. Mojžíš svému tchánovi Jethrovi děkuje za cenné rady a loučí se s ním. Izraelité se opět vydávají na cestu, která je vede vnuknutím od Boha k hoře Sinaj.⁷⁷

2.3.3. Desatero přikázání

Po třech měsících putování se objevuje hora Sinaj. Toto tříměsíční putování se ve filmu objevuje jen jako informace o časové lince příběhu, sloužící divákovi k lepší orientaci. Tábor je postavený na úpatí hory a Mojžíš ukazuje Miriam, Aaronovi a Jozuovi, kde k němu poprvé promluvil Bůh. Sděluje jim, že ho Hospodin volá k sobě na horu a odchází. Jozue má strach, zda to zvládne.

V táboře probíhá poklidný život lidí čekajících na Mojžíšův návrat. Když ho uvidí, radostně k němu běží. Mojžíš je zarazí a nabádá je, aby poslouchali slova svého Hospodina. Mají poslouchat jeho zákony a opakuje jim slova Hospodinova. Lidé poslouchají, modlí se a slibují vše splnit. Vystupuje nespokojený Zerack, který je nedůvěřivý a mluví o důkazu pro lid. Všichni napjatě čekají, Mojžíš jim oznamuje, že musejí být na setkání připraveni a očištěni. Nejenom svůj šat, ale i srdce má být čisté v přítomnosti Boha.

⁷⁶ II. část - Stopa: 15:11 – 21:05

⁷⁷ II. část - Stopa: 21:10 – 26:50

Třetího dne se vydávají k úpatí hory. Mojžíš se těší, že už nebude Bůh potřebovat prostředníka. Aaron s ním nesouhlasí, tvrdí, že lidé budou vždy potřebovat vůdce. Na úpatí před ně předstupuje a mluví o smlouvě, kterou s nimi Bůh hodlá uzavřít, aby je mohl učinit svým vyvoleným národem a mohl být jejich Hospodinem. Ozve se zvuk, který všechny Izraelské vyleká. Bojí se a snaží se schoulit k zemi a přikrýt pláští. Mojžíš, zády k lidu, volá Hospodina, aby promluvil. Ozve se ohlušující zvuk, zvedne se vítr, všichni jsou vystrašeni a někteří začínají utíkat pryč. Zerack prosí, aby k nim Bůh nemluvil. Mojžíš je plný radosti a nerozumí tomu. Uvidí zbytky lidu a jejich strach. Mojžíš je ujišťuje, že nemusí mít strach. Otáčí se k Bohu a začne tlumočit Boží slova – příkázání. Lidé se začínají uklidňovat a poslouchat. Postupně se přidávají další lidé a mluví Hospodinova slova. Vítr se utiší a všichni se zvedají ze země. Mojžíš je plný radosti, že k nim promluvil jejich Pán a vyřknul svá příkázání, ustanovil smlouvu. Všichni muži, kteří společně s Mojžíšem slova Pána slyšeli, se radují. Mojžíš je vysílen, umdlévá. Za chvíli se probírá a oznamuje, že se musí vrátit na horu. Hospodin jim chce dát zákony vepsané do kamenných desek. Příkazuje jim, aby zůstali čistí a připraveni přijmout zákony. Společně s Jozuem odchází.⁷⁸

2.3.4. Porušení smlouvy a neposlušnost lidu

Aaron v táboře připomíná slova o očištění a na všechno dohlíží. Všichni čekají na návrat Mojžíše a Jozua. Zerack je opět nespokojený a reptá. Mojžíš je pryč už dlouho, je na hoře bez jídla. Posílají Aarona na horu za Mojžíšem, ten to však odmítá. Všichni jsou podráždění a neklidní. Aaron je vybízí k poslušnosti a trpělivosti. Přece nezapomněli na strach před hlasem Boha. Nervozita lidu se stupňuje. Chtějí vědět, jak ještě dlouho budou čekat. Aaron vše trochu nešťastně pozoruje, snaží se je uklidnit. Zerack tlačí Aarona do nějakého rozhodnutí, měli by jít svojí cestou, najít svého nového boha. Mojžíš může být přece už mrtvý. Aaron opakuje slova smlouvy, nemají uctívat žádné modly. Aaron svádí svůj vnitřní boj. Ví, co je dobře a co ne, ale je velmi nerozhodný.

Nespokojenost mužů už dosáhla vrcholu a mohla by se celá situace vyhrotit. Aaron jim dává ještě sedm dní. Věří, že se do té doby Mojžíš vrátí. Sedm dní čekali, nyní vezmou chod věcí do vlastních rukou. Zerack se ujímá vedení. Shromáždili všechno zlato a drahokamy, všechny šperky. V podvečer mají vytvořeno velké zlaté tele, které uctívají. Oslavné projevy se zvrhávají v pitku a nemravnost některých z nich. Nikdo si nevšiml Mojžíše a Jozua, kteří vše pozorují.

⁷⁸ II. část - Stopa: 26:55 – 36:58

Mojžíš drží v rukou kamenné desky s vytesanými příkázáními. Mojžíš začne křičet a všichni ztichnou. Mojžíš je velmi rozhněván, vyčítá jim jejich chování a zpupnost jejich srdcí. Přitom zvedá kamennou desku nad hlavu, rozmáchne se a desku roztříští. Zerk se snaží všechno omluvit. Mojžíš je neústupný. Vyzývá ty, kdo chtějí následovat Hospodina, ať jdou za ním. Hlavně synové z rodu Levi. Národ Izraele se opět rozděluje na dvě části. Mojžíš jim oznamuje Pánovo rozhodnutí – všichni, co zhřešili, zemřou. Svým věrným poroučí, konejte Boží vůli, očistěte Izrael. Muži po Mojžíšově boku vytáhnou svoje nože a zabíjejí ostatní Izraelce, kteří se odvrátili od Hospodina. Mojžíš zničí i zlaté tele. Rozzlobený odchází vyprosít odpuštění od Pána.

Mojžíš na hoře prosí Boha za odpuštění. Ten mu odpovídá znovu vypálením slov do kamene. S novými deskami se Mojžíš vrací k Izraeli. Všichni sledují Mojžíše s radostným očekáváním. Večer vykonají oběť a Mojžíš je všechny pokropí krví smlouvy, kterou s nimi uzavírá Hospodin. V dalších dnech vytvoří zlatou schránu úmluvy, do které ukládají kamenné desky. Vytvoří také svatyni, kam schránu uloží. Svatyně se stane místem setkání s Bohem. Aaron se stává veleknězem a předává Boží požehnání Izraeli.

Všichni se vydávají na další cestu, na které nesou schránu úmluvy jako první. Při každém utáboření staví svatyni a ukládají do ní schránu. Při jedné takové zastávce začínají reptat i Miriam s Aaronem. Mojžíš nerozumí jejich nespokojenosti a pustí se do hádky s Miriam. Hádku slyší i Jozue, který se pokouší Miriam usměrnit. Miriam nevěří, že by Bůh znal cestu do zaslíbené země. Za tuto nevěru je potrestána malomocenstvím a na sedm dní vykázána z tábora. Mojžíš se o ni stará.⁷⁹

2.3.5. Zaslíbená země

Izraelité doputovali k zaslíbené zemi. Mojžíš posílá Jozua a dalších 12 prozkoumat Kanaánskou zemi. Ti sledují nějaký pohanský obřad a dohadují se o vstupu do Kanaánu. Po návratu dojde v táboře k velké hádce. Zase je lid rozdělen. Jedni jsou rozhodnuti bezvýhradně poslouchat Hospodina – za ně mluví Jozue a Kaleb. Ti druzí chtějí nového vůdce a vrátit se do Egypta – za ty mluví Korah, Eliav a Nahbi. Hádky se vyostří k boji, jedni mají v ruce zbraně, druzí začnou kamenovat. Zvedne se vítr, začne zemětřesení, kamení se valí na Izraelity. Po uklidnění Mojžíš odchází do svatyně k setkání s Bohem. Vrací se a sděluje jim Boží rozhodnutí, všichni muži starší 20ti let dožijí svůj život v poušti,

⁷⁹ II. část - Stopa: 37:05 – 59:25

protože pokoušeli Hospodina. Izrael bude 40 let putovat pouští, než tito všichni zemřou. Do země zaslíbené vejdou jen Jozue a Káleb, kteří jsou odlišného smýšlení.⁸⁰

2.3.6. Mojžíšova smrt

Linie děje se posunuje o 40 let putování. Při jedné zastávce si Bůh bere k sobě Miriam. Mají nedostatek vody a lidé si stěžují. Mojžíš to slyší a velmi se na ně zlobí, že stále jenom žehrají a myslí jen sami na sebe. Aaron ho zarazí a všichni se obrátí v modlitbě k Hospodinu. Hospodin jim skrze Mojžíše vodu dává, ale až při druhém Mojžíšově pokusu. Mojžíš však zásluhu dává sobě a Aaron velmi nelibě nese Mojžíšovu pýchu. Mojžíš si uvědomuje nedostatek svojí víry. I Aaron umírá v táboře u hory Nebo. Jozue se ptá Mojžíše, jak mu může pomoci. Jen tím, že převezme pochodeň nad Izraelem. Mojžíš mu ukazuje horu Nebo, kam spolu vystoupí, ale až poté, co ho oznámí svým nástupcem. Mojžíš předstupuje před Izraelity a mluví o svém nástupci ve vedení Izraelitů. Pán ustanovil nástupcem Jozua. Mojžíš a s ním i ostatní na Jozua vkládají ruce a Mojžíš žehná jemu i celému Izraeli.

Jozue stoupá spolu s Mojžíšem na horu. Tam Jozuovi ukazuje, kde leží zaslíbená země a také mu říká, že on nevejde do této země. Je to kvůli jeho zpupnosti a nevěře – musel do hory udeřit dvakrát. Bůh nemůže stavět na zlobě a hněvu. Loučí se s Jozuem. On sám vystoupí na horu, ale zpět už se nevrátí. Dává Jozuovi svůj plášť a hůl a loučí se s ním. Upozorňuje Jozua, že země Kanaánská byla Izraeli jenom přislíbena, že si budou muset každou píď vybojovat. Izrael musí být vybudován na úctě, lásce a zákonu. Ne na slepé poslušnosti. Jozue si myslí, že už jsou připraveni vstoupit do země, jsou dychtiví. Mojžíš se raduje, že svůj úkol splnil. Mojžíš stoupá na vrchol horu. Těší se, že uvidí zaslíbenou zemi. Na vrcholu mu Hospodin tuto zemi ukáže.⁸¹

Jozue se vrací do tábora, nad hlavou drží jeho plášť a hůl. Všichni pochopili, že Mojžíš -zemřel. Jozue jim připomíná Mojžíšova slova o zaslíbené zemi. Hospodin je znovu vyzývá kupředu. Dostanou se do země Kanaán a tam se usadí v zemi, kterou jim Hospodin přislíbil. Tak lid Izraele ukončil svoji pout'.⁸²

⁸⁰ II. část - Stopa: 59:33 – 1:09:32

⁸¹ II. část - Stopa: 1:09:39 – 1:26:33

⁸² II. část - Stopa: 1:26:39 – 1:28:48

3. Porovnání obou příběhů z pohledu vybraných událostí

3.1. Mojžíšovo narození a dětství

Mojžíšův příběh začíná první kapitolou, kde nás autor textu uvádí do situace Izraele v Egyptě. (srov. Ex 1,1-22) Toto uvedení do situace v Egyptě je ve filmu vynecháno. Film ztvárňuje bolest matky, které je dítě několik minut po porodu vyrváno, odneseno a zabito. Ten děs, hrůza a obavy, které musí cítit nastávající matka při pozorování této situace, nelze vyjádřit. První minuty děje filmu se zaměřují na hrůznost zabíjení právě narozeného dítěte a děsivé obavy těhotné ženy, které však bez znalosti biblického textu, který uvádí důvody tohoto jednání, není možné z filmu správně interpretovat. Film však naprosto vynechává důležitost určení příslušnosti k rodu Levi⁸³, kterým naopak příběh chlapce v Exodu začíná. (srov. Ex 2,1)

Porod a skrývání dítěte není ve filmu ani v textu rozvinuto. Přesunujeme se na břeh Nilu, kde matka ukládá dítě do vysmoleného košíku a posílá po vodě a následně ho zachraňuje faraonova dcera. Více film z příběhu narození neuvádí. Film působí dojmem, že od chvíle objevení chlapce v rákosí faraonovou dcerou je stále s ní a je jí vychováván. Úplně vynechává důležitý moment záchrany. Bible zmiňuje projevený soucit faraonovy dcery, který propojený s přítomností chlapcovy sestry a jejím zásahem, způsobuje onu chlapcovu záchranu.⁸⁴ Tento zásah sestry ve správný okamžik, kterým vstupuje do děje, nakonec způsobí také chlapcův návrat k matce. (srov. Ex 2,5-7) Matka ho tak může ještě nějakou dobu vychovávat zcela beztrestně a bez strachu z jeho zabití. V textu je uvedeno, že se k faraonově dceři chlapec dostává, až odroste. (srov. Ex 2,10)

Je tedy zřejmé, že první roky svého života žije mezi Hebrejci, v prostředí svého rodu.⁸⁵ Odtud tedy pravděpodobně pramení chlapcovo povědomí o jeho pravém původu. Můžeme si také všimnout, že text uvádí moment, kdy dostává chlapec jméno a to až ve chvíli, kdy je přiveden k faraonově dceři. (srov. Ex 2,10) Chlapec přestává být anonymním, získává svou identitu.⁸⁶ Můžeme si také všimnout zásadního významu žen při záchraně tohoto chlapce. Jeho život v prvních chvílích ovlivnilo faraonovo rozhodnutí, ale to bylo neposlušností zúčastněných žen porušeno.⁸⁷ Zkrácením této scény není možné tento důležitý význam žen

⁸³ Srov. TIŇO, Jozef (ed.) *Exodus. Komentáře k Starému zákonu, 3. svazok*. Trnava: Vydavateľstvo Dobrá kniha, 2013, str. 79 – 80.

⁸⁴ Srov. SLÁMA, Petr. *Exodus I. Český ekumenický komentář ke Starému zákonu*. Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK, 2020, str. 85.

⁸⁵ Srov. TIŇO, Jozef (ed.) *Exodus. Komentáře k Starému zákonu, 3. svazok*. Trnava: Vydavateľstvo Dobrá kniha, 2013, str. 83.

⁸⁶ Srov. tamtéž, str. 88.

⁸⁷ Srov. tamtéž, str. 80 – 82.

zpozorovat. Filmové zpracování se dále věnuje Mojžíšovu dětství a dospívání na faraonově dvoře. Jde však o fikci, která nemá v biblickém textu reálný podklad: film se snaží upozornit na stálé napětí, ústrky a zesměšňování ze strany vlastního syna faraona obklopující Mojžíšův pobyt u faraona.

Rozpracování Mojžíšova dětství a dospělosti u faraona v příběhu s důrazem na emoční stránku není pro diváka nijak rušivým. Bohužel razantní zkrácení scény na břehu Nilu a vynechání důležitých částí divákovi zcela zamezuje pochopení souvislostí Mojžíšova narození, které jsou zásadní pro pochopení celého příběhu. Film také naznačuje dlouhodobé přátelství mezi Mojžíšem a jeho kojnou a jejich pravidelné setkávání, což také nemá žádný reálný podklad. Diváka vede k mylnému chápání vztahů a následujících událostí v Mojžíšově životě.

3.2. Zabití Egypt'ana a útěk z Egypta

Dalším rozhodujícím okamžikem v Mojžíšově životě je zabití Egypt'ana a jeho útěk do Midjanu. (srov. Ex 2,11-15) Tvůrci filmu předkládají divákovi vášnivou hádku adoptivní matky a Mojžíše o jeho původu. Mojžíš se chce dozvědět pravdu o svém hebrejském původu, ona mu však připomíná jen jeho egyptský původ. V návaznosti na tuto hádku se Mojžíš vydává k Hebrejcům.

Ztvárnění působí dojmem, že Mojžíš mezi nimi není poprvé. Ani tato scéna není v souladu s textem Exodu. (srov. Ex 1,10-2,11) Jde opět o fiktivní emotivní vsuvku filmu bez reálného podkladu. Divákovi je předkládáno napadení Mojžíšova bratra Aarona Egypt'anem, zabití tohoto Egypt'ana a dále tři muži zahrabávající mrtvolu. Mojžíš se chystá odejít z Egypta a jde se rozloučit se svou chůvou/matkou. Ztvárnění této situace tímto způsobem vytváří dojem, že Mojžíš utíká z faraonova domu kvůli zabití Egypt'ana. Ani toto zpracování neodpovídá textu Exodu (srov. Ex 2,11-15) a není z něho možné správně pochopit kontext a důležitost této situace.

Mojžíš vychází ke krajanům, vidí jejich bití a rozhodne se zachraňovat, ale násilím. Jeho cit pro spravedlnost ho nutí svůj čin utajit.⁸⁸ Důležitá pro další Mojžíšovo rozhodování je konfrontace následujícího dne se dvěma Hebrejci. Mojžíš zjistí, že jeho čin není utajen a není krajany ani přijat. (srov. Ex 2,13-14) Vyvolal spíše negativní reakci Hebrejců.⁸⁹ Tento druhý Mojžíšův zásah do života Hebrejců není ve filmu vůbec zmíněn a důvodem pro Mojžíšův

⁸⁸ Srov. *VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU, I. ZÁKON Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomiu*. Praha: Kalich, 1991, str. 211.

⁸⁹ Srov. *PENTATEUCH (Pět knih Mojžíšových)*, Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, komentář ke 2,11 - 15, str. 171.

odchod zůstává Egyptanovo zabití. Text však uvádí, že Mojžíš utíká před faraonem a trestem, který by ho čekal. (srov. Ex 2,15) Nejenom zabití Egyptana, ale i rozmluva s hebrejskými muži zcela změnil Mojžíšův život. Hebrejci, jako jeho lid, nejsou Mojžíšovi lhostejní, chce je zachraňovat, ale jedná ze své vůle, která není v souladu s Božím záměrem a tak se stává cizincem na útěku.⁹⁰

Dalším Mojžíšovým činem, již v nové zemi, je opět záchrana. Tato druhá záchrana se objevuje jak v textu, tak i ve filmu. Mojžíš se objevuje jako zachránce sester, dcer midjanského kněze Reuela/Jithra, u kterého pak Mojžíš zůstává. Jednu z dcer, Sipporu, dostane Mojžíš za ženu. (srov. Ex 2,21) Film rozpracovává scénu u studny více podrobněji opět s nepodloženými vsuvkami u studny a následně také předkládá představu romantického vztahu mezi Mojžíšem a Sipporou končící svatbou. Z textu se o životě Mojžíše v Midjanu další podrobnosti nedozvídáme, víme jenom, že se stal pastýřem stád svého tchána Jithra. (srov. Ex 3,1) Narození a jméno Mojžíšova syna ukazuje, že se Mojžíš stále cítí cizincem.⁹¹ Ve filmu je Mojžíš ztvárněn jako bezdětný muž, což také nemá reálnou oporu v textu Exodu. (srov. Ex 18, 2-4)

3.3. Povolání Mojžíše

Událost povolání začíná stejně ve filmu i v textu – pastýř Mojžíš vidí hořící keř a jde k němu. Sundává si obuv, projevuje strach, i když ve filmu není dodrženo zahalení tváře a strach pohlédnout na Boha. (srov. Ex 3,6) Zahalení tváře vyjadřuje závažnost dané situace.⁹² Filmový rozhovor Mojžíše a Hospodina většinou věrně kopíruje rozhovor v textu Exodu, i když je částečně zkrácen. (srov. Ex 3,7-22) Dodržuje rozhovor plný námitek a odmítání ze strany Mojžíše. Ale i tady se autoři dopouštějí rozdílů a nepodložených vsuvek. Není zde přesně uvedeno, co má říct Mojžíš Izraeli. Hospodin ve filmu udává pokyn k vyvedení z Egypta, ale další podrobnosti již neuvádí, což je rozdíl oproti textu.

Text Exodu uvádí nutnost shromáždění Izraele a přesné sdělení Hospodinových slov. (srov. Ex 3,15-16) Také je má egyptský král propustit na dobu tří dnů cesty ke slavení oběti a následuje upozornění, že je nepropustí. Bude třeba zázraků, které nakonec způsobí propuštění. (srov. Ex 3,19-21) Oni pak odejdou z Egypta do země plné mléka a medu.

⁹⁰ Srov. TIŇO, Jozef (ed.) *Exodus. Komentáře k Starému zákonu, 3. svazok*. Trnava: Vydavateľstvo Dobrá kniha, 2013, str. 125 – 127.

⁹¹ Srov. *PENTATEUCH (Pět knih Mojžíšových)*, Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, komentář ke 2,16 - 22, str. 172.

⁹² Srov. *VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU, I. ZÁKON Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium*. Praha: Kalich, 1991, str. 214.

Mojžíš dostává jasně najevo, že Hospodin zachrání svůj lid a tento lid je také lidem Mojžíšovým. Je to ten lid, který se Mojžíš již snažil zachránit ze svého vlastního rozhodnutí.⁹³ Hospodin také dává Mojžíšovi viditelná znamení, která jsou uvedena ve filmu i v textu Exodu. (srov. Ex 4,1-7) Obě shodně uvádějí dvě znamení - proměnu hole v hada a malomocenství Mojžíšovi ruky. Třetí znamení uvádí již pouze text Exodu, proměna vody Nilu v krev. (srov. Ex 4,9) Mojžíš se dále vymlouvá na svoji špatnou výmluvnost a stále požaduje na záchranu někoho jiného. Dostává svého bratra Aarona na pomoc. Rozhovor ve filmu končí zmizením ohně.

Další děj filmu je opět emotivní vsuvkou filmu. Mojžíš, překvapený a zděšený, běží ke svému tchánovi Jithrovi, kterému se se vším svěří. Probírá s ním všechny svoje námitky a pochybnosti. Tyto pochybnosti pak také probírá Mojžíš i se svou ženou. Film se snaží přiblížit Mojžíšova dilemata. Je možné, že Mojžíš vše probral se svým tchánem i ženou, ale my o tom nemáme v textu Exodu žádné zmínky. Text Exodu je více podrobnější v popisu Mojžíšova poslání a chování vůči Izraeli i egyptskému králi. V textu Exodu je také možné zaznamenat jakousi gradaci rozhovoru. Mojžíš dostává povolání – úkol a ví přesně, co komu říct a přece si hledá další výmluvy.⁹⁴ Hospodin se na Mojžíše rozhněval. (srov. Ex 4,14) Tato změna se ve filmovém rozhovoru nijak nepromítá, Hospodinův hlas zůstává stále klidný a pokojný.

3.4. Vyjití Izraele z Egypta

Příběh Mojžíše ve filmu i v textu pokračuje vyjednáváním s faraonem o propuštění Izraele a mnoha znameními a divy, které provází vysvobození Izraele. (srov. Ex 5,1-11,10) Text Exodu předcházející vyjití Izraele z Egypta je v této části nesourodý a obsahuje různé události. (Ex 12,1-13,16) Jedná se o ustanovení dvou významných svátků – svátek velikonočního beránka a svátek nekvašených chlebů. Pak se jedná o zasvěcení prvorozenců, oloupení Egypta a vyjití Izraele z Egypta. Film se věnuje pouze jedné části a to ustanovení svátku velikonočního beránka, který stejně jako v textu Exodu je spojován s ochranou Izraele před pobitím prvorozeného v Egyptě. (srov. 12,1-14)

Ustanovení a předpisy pro slavení tohoto svátku jsou však ve filmu opět velmi zkráceny a upraveny. Mluví o beránkovi opatřeného desátého dne, uchovávaného do 14tého dne. Nic však neuvádí o rodině a domu, který má beránka jíst. Neuvádí podmínku pro malé rodiny vzít více osob, aby beránka mohli sníst. Beránek musí být bezvadný, o jeho stáří se však nemluví.

⁹³ Srov. TIŇO, Jozef (ed.) *Exodus. Komentáře k Starému zákonu, 3. svazok*. Trnava: Vydavateľstvo Dobrá kniha, 2013, str. 124, 135.

⁹⁴ Srov. tamtéž, str. 140.

Rozdíl jsou i v předpisech o jeho sněžení. Mírně poupraven je také popis potření veřejí a potrestání Egypta. Předpisy v textu Exodu jsou velmi přesné, pravděpodobně pro jeho opakované správné slavení.⁹⁵

Film uvádí přesnou hodinu vykonaného trestu, kterou text Exodu uvádí v 11,4. Film mluví o potrestání Egyptanů a jejich bohů, další upřesnění však vynechává. Následuje poslední Hospodinova rána, filmové zpracování překládá divákovi působivou emotivní scénu bolesti a křiku nad ztrátou dětí. Není zde upřesněno, že jde o prvorozené děti, ani že jde o pobití všeho prvorozeného. Faraon skrze Aarona a Mojžíše propouští lid Izraele. Všichni se shromáždí a vydávají se na cestu. Film také nijak nezpracovává snahu Egyptanů, aby Izraelité odešli co nejdříve, není vidět žádný kontakt. Do filmu není také zpracováno chování a poslušnost Izraelitů, kteří si berou, na Mojžíšův příkaz, od Egyptanů zlato a stříbro. Ti jim ho ochotně dávají a tak se naplní Hospodinův příslib.⁹⁶

V textu Exodu je velmi přesně uvedeno, kdo z Egypta odchází. (srov. Ex 12,37-38) Jde o velmi početný národ, což je ve filmu ztvárněno jen hrstkou lidí. Divák si dělá zkreslený obraz celé situace a následně není zcela pochopitelná reakce faraona, který mění svůj názor na propuštění Izraele. Výklady o počtu Izraelců se mezi sebou však liší. Pokud by odešla hrstka lidí z otroctví, asi by to Egypt nijak nepocítil.⁹⁷ Když však odejde větší počet lidí, už to pro Egypt problém je.⁹⁸

Ve filmu prochází Izraelité nehostinným krajem, který je vede k moři. Objevují se první náznaky reptání, nerozumějí směru cesty. Také chybí odnesení Josefových kostí z Egypta, ke kterému byli zavázáni přísahou.⁹⁹ (srov. Gn 50,24-25) Přísaha je spojuje s jejich praotci a tu by Izraelité neporušili.¹⁰⁰ Děj nás posouvá na břeh Rákosového moře, kde se Izraelité usadí. Nejde o utáboření se ve smyslu textu Exodu. (srov. Ex 14,1-2) Zjistí, že je Egyptané pronásledují a hned se objevuje další reptání a myšlenky na lepší život v egyptském otroctví. Ve filmu chybí Hospodinovy příkazy Mojžíšovi o pokračování v cestě, rozdělení moře, zatvrzení srdcí Egyptanů a pronásledování, oblakový sloup. Mojžíš si jenom stoupne na břeh a jakoby jen tak zvedne ruku s holí a stojí tak celou noc. Ráno je moře na dvě části. Izraelité

⁹⁵ Srov. TIŇO, Jozef (ed.) *Exodus. Komentáre k Starému zákonu, 3. zväzok*. Trnava: Vydavateľstvo Dobrá kniha, 2013, str. 330 – 331.

⁹⁶ Srov. tamtéž, str. 331 – 332.

⁹⁷ Srov. *PENTATEUCH (Pět knih Mojžíšových)*, Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, komentář k 12,37, str. 197.

⁹⁸ Srov. SLÁMA, Petr. *Exodus I. Český ekumenický komentář ke Starému zákonu*. Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK, 2020, str. 293 – 294.

⁹⁹ Srov. *PENTATEUCH (Pět knih Mojžíšových)*, Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, komentář k 13,19, str. 200.

¹⁰⁰ Srov. TIŇO, Jozef (ed.) *Exodus. Komentáre k Starému zákonu, 3. zväzok*. Trnava: Vydavateľstvo Dobrá kniha, 2013, str. 366.

jdou na druhou stranu a Egypťané pozorují z břehu celou situaci. Pod pohrůžkou smrti se pustí do pronásledování, faraon však zůstává na břehu. Za posledním z izraelského národa Mojžíš vrací vody moře zpět a vojsko ve vodách umírá.

Filmové zpracování ukazuje faraona samotného na břehu moře, který vidí zkázu svého vojska a dívá se do dálky za Izraelem. Text Exodu však uvádí, že zemřeli všichni. (srov. Ex 14,28) V záhubě vojska a smrti faraona je totiž úplná porážka Egypta a dovršuje se tak vysvobození Izraele.¹⁰¹ Tyto události vedli lid k víře v Hospodina a k Jeho chvále a oslavě.¹⁰² Mojžíš zpívá oslavnou píseň a Miriam se ženami tančí.¹⁰³ Ve filmu Mojžíš mluví velmi zkráceně o velikosti Hospodinově, Jeho milosrdenství a Jeho vládě navěky. Tanec Miriam chybí.

3.5. Desatero přikázání

Po třech měsících putování se shodně objevuje Izrael u hory Sinaj, kde se utáboří. Filmové zpracování ukazuje Mojžíšovo první vystoupení na horu k Bohu. Již se zde objevuje muž jménem Jozue. Vidíme odcházet Mojžíše a poklidný život v táboře při čekání na jeho návrat. Není zpracován jeho výstup na horu a setkání s Hospodinem. Objevuje se až sestupující Mojžíš, ke kterému se seběhnou všichni lidé z tábora. Předává synům Izraele slova Hospodinova. Slova, která pronáší Mojžíš ve filmu, jsou, až na drobné odchylky, shodná s textem Exodu včetně souhlasu všeho lidu. (srov. Ex 19, 4-6.8)

Tím, že autoři nezpracovávají setkání na hoře, vkládají do filmu první pochybnosti o Mojžíšovi a jeho slovech. Je tu vyjádřena určitá nedůvěra k Mojžíšovi a jeho autoritě.¹⁰⁴ Jeden z lidu žádá důkaz o tom, že slova jsou skutečně Hospodinova, chtějí slyšet Hospodina mluvit. Mojžíš mluví o přípravě na to, aby mohli slyšet Hospodina. Mluví o čistotě lidí i šatů a dohlíží na jejich očistu. Tato část však vyznívá, jako by si lidé vyžádali možnost slyšet hlas Hospodina a trvali na tom. Hospodin však sám mluví k Mojžíšovi, že přijde, ať se lid připraví a posvětí. Stanovuje na tuto očistu tři dny a stanovuje hranice, kam smí lid k hoře přijít. Tyto

¹⁰¹ Srov. TIŇO, Jozef (ed.) *Exodus. Komentáře k Starému zákonu, 3. svazok*. Trnava: Vydavateľstvo Dobrá kniha, 2013, str. 376 – 377.

¹⁰² Srov. PENTATEUCH (*Pět knih Mojžíšových*), Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, komentář k 15,1-21, str. 204.

¹⁰³ Srov. TIŇO, Jozef (ed.) *Exodus. Komentáře k Starému zákonu, 3. svazok*. Trnava: Vydavateľstvo Dobrá kniha, 2013, str. 376 – 398.

¹⁰⁴ Srov. PENTATEUCH (*Pět knih Mojžíšových*), Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, komentář k 19,9, str. 216.

hranice ani způsob sestoupení Hospodina film neuvádí. Stanovení tohoto prostoru je ale důležitým momentem, Bůh stanovuje meze svého vztahu s lidem.¹⁰⁵

Mojžíš vede lid k úpatí hory a vede rozhovor o skoro naplnění jeho úkolu, nebude již třeba prostředníka, Bůh bude mluvit s lidem přímo a Aaron mu odporuje. Vždy bude potřeba vůdce. Tento rozhovor není podložen textem Exodu a je zavádějící. Mojžíšův úkol je dovést lid do zaslíbené země, nikoliv na úpatí Sinaje. Nejde jenom o Mojžíšův úkol zprostředkování Božích slov. Jde o cestu do zaslíbené země, která je až zatvrzelostí a neposlušností lidu Mojžíšovi odepřena. (srov. Nm 14,30; 20,12)

Průvodním jevem Božího zjevení je jenom zvuk polnice. Horu nezahalí kouř, Hospodin nesestupuje na horu v ohni, neozývá se zvuk hromu při Hospodinově odpovědi. V textu Exodu však Mojžíš vystupuje znovu na horu a dostává varování o dodržování stanoveného prostoru. Film ukazuje velký strach lidu už při zvuku polnice. Mojžíš stojí na úpatí a vyzývá Hospodina, aby mluvil k lidu. Filmové zpracování ukazuje strach lidí hned na počátku rozhovoru. Někteří dokonce utíkají zpět do tábora. Prosí Mojžíše o zprostředkování slov.

Ve filmu skutečně Mojžíš vyhoví jejich prosbě a začíná odříkávat znění Hospodinových přikázání sám. Lid se částečně uklidňuje a postupně se někteří přidávají k Mojžíšovi a recitují slova Božích přikázání. Situace vyznívá tak, že ti co se uklidnili a přestali se bát, slyší Hospodinova slova a opakují je. V této části je velmi důležité dodržet text Bible. Není možné zpracovávat předání Desatera způsobem, který může v divákovi vyvolat otázky po skutečném původu Desatera. Text Exodu zcela přesně uvádí, kdo je autorem Slova a kdo je lidu předává. „*Bůh vyhlásil všechna tato slova...*“ (srov. Ex 20,1) Tady není žádný prostor pro autorskou kreativitu. Není prostředník při vyhlášení těchto slov, tato slova si lid nevyhláší sám.¹⁰⁶

3.6. Mojžíšova závěť a smrt

Filmové zpracování ukazuje putování Izraelitů po poušti, které trvalo 40 let. Vidíme, jak smrt Miriam, tak i Aarona. Po smrti Aarona se Jozue, který je ve filmu ztvárněn jako pomocník Mojžíše a Aarona v jejich stáří, ptá Mojžíše na pomoc, kterou by mu mohl dát. Ten mluví o jeho převzetí vůdcovství. Mluví o jejich výstupu na horu Nebo a o Hospodinovu přání, aby Jozue byl vůdcem Izraele. Mojžíš vystupuje před lidem Izraele a ustanovuje Jozua za nástupce. Má být silný a dovést lid do zaslíbené země. Všichni na něho vkládají ruce a uznávají ho za vůdce. Text Deuteronomia uvádí nejenom ustanovení Jozua za následníka a naplnitele

¹⁰⁵ Srov. *PENTATEUCH (Pět knih Mojžíšových)*, Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, komentář k 19,12-13, str. 217.

¹⁰⁶ Srov. *tamtéž*, komentář ke 20,1, str. 218.

příslibu.¹⁰⁷ V této části hovoří text pouze o vkládání rukou Mojžíše. (srov. Dt 34,9) Scéna vkládání rukou Mojžíše, kněze a lidu, tak jak je ztvárněna ve filmu, se objevuje v jiné části Pentateuchu. (srov. Nm 27,18-23)

Text Exodu také uvádí, že Mojžíš sepisuje celý zákon, předává ho kněžím k uložení do archy. Ustanovuje jeho předčítání lidu, což je ve filmu vynecháno.¹⁰⁸ (srov. Dt 31,9-13) Ve filmu také chybí důležitá scéna, kdy vstoupí Jozue do stanu setkávání společně s Mojžíšem a Hospodin přikazuje přímo Jozuovi. Jozue je tedy dalším, který se setkává s Hospodinem. (srov. Dt 31,14-15) Jedná se o určitý mezník v putování Izraele.¹⁰⁹ Hospodin také Mojžíšovi sděluje, co bude následovat po jeho smrti. Předává mu píseň pro Izrael, kterou se mají k Hospodinu obracet. (srov. Dt 32,1-44) Mluví se v ní o Boží lásce a nevěře národa.¹¹⁰ Mojžíš se připravuje na smrt a dává své požehnání celému Izraeli, každému z jeho rodů.¹¹¹ Film zcela vynechává Mojžíšovo požehnání a loučení s Izraelem. V požehnání uvedeného v textu Exodu se Mojžíš obrací ke všem dvanácti rodům Izraele, kteří dostávají každý specifický úkol a obdarování, přesto tvoří jeden lid.¹¹²

Ve filmovém zpracování na horu Nebo odchází Mojžíš společně s Jozuem. Vede s ním poslední rozhovor a udělí mu poslední rady a úkoly. Vysvětluje mu také, proč nevstoupí do zaslíbené země. Předáním pláště a hole je vyjádřeno konečné předání vedení Izraele. Z hory už schází Jozue sám. Ani tato scéna nemá reálný podklad v textu Deuteronomia. (srov. Dt 34, 1)

¹⁰⁷ Srov. *PENTATEUCH (Pět knih Mojžíšových)*, Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, komentář k 31,7-8, str. 535.

¹⁰⁸ Srov. *tamtéž*, komentář k 31,10-11, str. 535.

¹⁰⁹ Srov. *tamtéž*, komentář k 31,14-15, str. 535.

¹¹⁰ Srov. *tamtéž*, komentář k 31,19-21, str. 536.

¹¹¹ Srov. *VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU, I. ZÁKON Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium*. Praha: Kalich, 1991, str. 583-586.

¹¹² Srov. *STARÝ ZÁKON, Překlad s výkladem, Svazek 3., NUMERI – DEUTERONOMIUM*. Přeložila a výkladem opatřila Starozákonní překladatelská komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické. Praha: Kalich, 1974, str. 329 – 333.

ZÁVĚR

Podrobným studiem a analýzou příběhu Mojžíše zachyceného v knihách Exodus a Deuteronomium se potvrdilo úvodní tvrzení, že tento příběh je v dějinách Izraele zásadním. Dějiny Izraele se prolínají s našimi dějinami a také s osobním životem každého z nás. Práci s biblickým textem jsem si také více uvědomila, že čtení těchto biblických textů může být pro mnoho věřících náročné. Různé prameny a dvojí zprávy o některých událostech, zdánlivě protichůdná tvrzení zapříčiňují složitost textu. Je proto zcela pochopitelné, že se velké oblibě těší různá jiná zpracování biblických příběhů.

Kritické porovnání obou analýz potvrzuje počáteční obavu pramenící z dodržení správné textace a celého kontextu příběhu vzhledem k textu Bible při převedení textu do filmového zpracování včetně dodržení celého kontextu příběhu. U vybraných událostí jsem zjistila zásadní neshody a rozpory, které uvádí diváka v omyl nebo dokonce mění význam a tím celý kontext příběhu. Jedná se např. o zavádějící zpracování scény záchranu dítěte Mojžíše na břehu Nilu nebo o zcela nepodložené zpracování zabití Egyptana a důvody Mojžíšova útěku z Egypta. Také scéna ztvárňující zničení egyptského vojska a konečné vysvobození Izraele je nepřesná a zavádějící. Zásadní rozpory jsou ve zpracování scény o předání Desatera přikázání, kdy jsou zcela popřena slova textu Bible. Autorské vsuvky, většinou nepodložené textem Bible, jsou spíše emotivního charakteru a příběhu více škodí, než by přispívaly k reálnějšímu ztvárnění filmu.

Na základě zjištěných skutečností lze konstatovat, že zkoumané filmové zpracování má hvězdné herecké obsazení a dobrou výpravu, ale obsahově se v rozhodujících událostech natolik odchyluje od textu Bible, že je nelze doporučit k použití v katechezi či vzdělávání věřících. Toto filmové zpracování bych doporučila ke zhlédnutí až po předešlé katechezi či vysvětlení, které by uvedly celý příběh Mojžíše do správného kontextu a vedly ke správnému zasazení do dějin spásy.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Text Bible

BIBLE, PÍSMO SVATÉ STARÉHO A NOVÉHO ZÁKONA, Český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost, 2006.

PENTATEUCH (Pět knih Mojžišových), Český katolický překlad. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006.

STARÝ ZÁKON. Překlad s výkladem, Svazek 2., EXODUS – LEVITICUS. Přeložila a výkladem opatřila Starozákonní překladatelská komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické. Praha: Kalich, 1975.

STARÝ ZÁKON. Překlad s výkladem, Svazek 3., NUMERI – DEUTERONOMIUM. Přeložila a výkladem opatřila Starozákonní překladatelská komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické. Praha: Kalich, 1974.

2. Odborné exegetické komentáře

TIŇO, Jozef (ed.) *Exodus. Komentáre k Starému zákonu, 3. zväzok*. Trnava: Vydavateľstvo Dobrá kniha, 2013.

RÖMER, Thomas – MACCHI, Jean-Daniel – NIHAN, Christophe (eds.). *Úvod do Starého zákona*. Jihlava: Mlýn, 2020.

Řehoř z Nyssy, *Mojžišův život*. Praha: OIKOYMENH, 2018.

SLÁMA, Petr. *Exodus I. Český ekumenický komentář ke Starému zákonu*. Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK, 2020.

VÝKLADY KE STARÉMU ZÁKONU, I. ZÁKON Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium. Praha: Kalich, 1991.

3. Další literatura

VĚTROVEC, Pavel. *Hospodimův Zákon v pěti knihách Mojžišových*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2016.

VLKOVÁ, Gabriela Ivana. *Slovo Boží a slovo lidské. Všeobecný úvod do Písma svatého*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004.

INTERNETOVÉ ZDROJE

<https://filmecheck.cz/film-69350-bible-stary-zakon-mojzis>

<https://www.csfd.cz/film/13986-bible-stary-zakon-mojzis/prehled/>

SEZNAM ZKRATEK

Zkratky biblických knih

Gn	Kniha Genesis
Ex	Kniha Exodus
Lv	Kniha Leviticus
Nm	Kniha Numeri
Dt	Kniha Deuteronomium
Sk	Skutky apoštolů
Lk	Evangelium podle Lukáše
Jan	Evangelium podle Jana

Ostatní

aj.	a jiné
ed.	editor
eds.	editoři
např.	například
srov.	srovnej
str.	strana/y
tzv.	tak zváno